

a.e. talaia

*** Butlletí per als socis**

OCTUBRE NOVEMBRE DESEMBRE 88 - N.º 222

mírim

CALÇATS-BOSSES
COMPLEMENT S

Caputxins. 11 - Telèfon 893 21 45
Sant Gregori, 3
VILANOVA I LA GELTRÚ (Barcelona)

Kodak

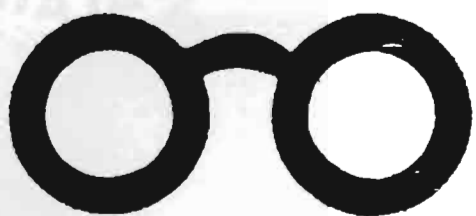
PRODUCTES

FOTO *Centre*

Plaça de les Cols, 2
Tel. 893 67 64

08800 VILANOVA I LA GELTRU
(Barcelona)

ÒPTICA ORTIZ

RELOTGERIA - JOIERIA

Caputxins, 19
Telèfon 893 05 63
08800 Vilanova i la Geltrú

AGRUPACIÓ EXCURSIONISTA TALAIA

C/. Comerç, n.º 4
Tel. 8931257
VILANOVA I LA GELTRÚ

Butlletí per als socis - Nº 222

OCTUBRE NOVEMBRE DESEMBRE 88

SUMARI

EDITORIAL

LA QUADRA DE LA COSTA O DE SOLSONA
I NOVES DADES SOBRE LA GELTRÚ
UNA ALTRA TARDOR AL BERGUEDA
EL BOSC ENCISAT
RIMPFISCHHORN, 4199
CRÒNICA DEL COTARRÒ TALAIENC
COMENTARIS MÈDICS DE L'EXPEDICIÓ SKI-TUKUCHE 87
IX TRAVESSA MATAGALLS-MONTSERRAT
L'ESPELEOLOGIA (1a PART)
NOTÍCIES DEL GR
AL CANIGÓ, PAS A PAS
TROBADA D'ESCALADORS DEL PENEDÈS-GARRAF
NOTÍCIES I COMENTARIS
L'ETIMOLOGIA DEL TOPÒNIM FOIX

Equip de Redacció

Vicenç Carbonell
Blanca Forgas
Antoni Ordovàs
J.Ma.Jorba i Cremades
Equip de Redacció
J.Ma.Jorba i Cremades
Eduard Montané
Josep Voltà
Agustí Poch
Blanca Forgas
Toni Castelló
Joan Virella
Ignasi Ma. Muntaner

EDITORS PRESIDENT SECRETARI

Agrupació Excursionista Talaia
Salvador Butí i Papiol
Antoni Sagarra i Mas

REDACCIÓ BUTLLETÍ DIRECCIÓ I MUNTATGE EDICIÓ I PUBLICITAT

Secció de Cultura

Josep Blanes
Blanca Forgas
Xavier Capdet
Oriol Ventosa
Virtut Castro
Ma. Carme Barceló
Joan Virella
Vicenç Carbonell
Josep Voltà
Toni Sagarra
Gràfiques Llopart
c/. Sant Antoni, 63
Sant Sadurní d'Anoia

EQUIP DE COL·LABORADORS

IMPRESSIÓ

PORTADA:

Una vista de Rupit
i del Salt de la Minyona
(Mare de Déu del Cingle)
amb un grup de participants
al GR (Fotos: Manel Vidal)

Durant molts anys, i a causa de les circumstàncies tan anormals que a molts ens va tocar viure, l'excursionisme, els excursionistes, hem hagut de fer feines de suplència. Activitats com l'educació cívica dels infants, la promoció turística del país, la divulgació cultural, etc., que en un país normal correspondrien a estaments oficials, en gran mesura han estat dutes a terme per entitats excursionistes com la nostra.

De fet no ens en penedim, ans al contrari, estem orgullosos d'haver fet un servei al nostre país en el moment en què aquest va necessitar-ho.

Però, per sort, els temps han canviat i, encara que amb una mica de retard, l'educació del lleure infantil i juvenil comença a ser una cosa de l'administració. La cultura amb molt més poca mesura ens és oferta cada vegada més de forma normal i la promoció turística del país la fan organismes competents. Potser és que comencem a ser un país normal; ens n'alegrem.

Però tot això comporta renúncies, i moltes vegades la gelosia del pioner, que veu que l'obra començada per ell amb tant d'esforç és acabada per altres, és molt dolorosa.

Hem de resignar-nos i d'alegrar-nos que ara no siguem els excursionistes els responsables de mantenir el nivell cultural del país, ni els que eduquem els infants en les seves sortides i primeres excursions, per això cal gent especialitzada i que ha rebut una formació adequada durant un període de la seva vida i que són professionals. Ningú voldria que el seu fill tingués per mestre a l'escola un afeccionat que a hores perdudes s'hi dediqués, encara que fos amb tota la bona voluntat i amor del món.

L'educació que un infant pot rebre durant una excursió és molt sovint tant o més important per a la formació de la seva personalitat que la que pot rebre a l'escola.

Està clar, després, en el moment en què un jove manifesta la seva vocació excursionista, nosaltres ja el prepararem tècnicament. Hem de ser conscients que es pot donar el cas que una persona excellent resulti que ni li agradi anar d'excursió ni ballar sardanes.

També hem de renunciar a coses com la promoció i manteniment del GR, de fet, hi continuarem participant, però com a tècnics, i per això s'està creant l'Associació Catalana de Senders de Gran Recorregut, al marge, però amb la col·laboració dels excursionistes.

La promoció turística i el manteniment de les estructures, els camins que recorrem, igualment que les carreteres que ens hi porten, són coses de les institucions.

En tornarem a parlar, però per ara:

BON NADAL I MILLOR 1989 !

editorial

La Quadra de la Costa o de Solsona i noves dades sobre La Geltrú

Dins de la relació de quadres i masos antics, n'existeix un grup la situació geogràfica del qual es fa difícil determinar. N'hi ha per tot el Penedès i són motiu de diverses elucubracions per part d'una minoria d'investigadors. Els segles han originat que denominacions pretèrites hagin desaparegut dels documents actual i ara, amb les poques dades antigues de què es disposa, s'intenta d'esbrinar a quin lloc conegut correspon avui dia.

Però s'esdevé que, quan menys hi penses, es troben notícies d'un topònim del qual ja havies perdut les esperances. I a partir d'aquell moment has de canviar d'opinió, si és que ja la tenies feta. És aquesta la tasca dels curiosos en història i en la recerca del passat: aclarir els dubtes, siguin propis o d'altres, i si són d'aquests darrers, intentar de fer-ho amb ètica, mirant de no ferir la dignitat i les qualitats de les persones implicades.

Feta aquesta breu introducció, anem al títol i subtítol de l'encapçalament.

La primera vegada que trobem comentaris sobre la quadra de La Costa és l'any 1915: "la Quadra de Solsona con el manso (que actualmente no existe) denominado Mas de la Costa, gravado este coto con un censo de reducida pensión, sin derechos dominicales a favor de la comunidad de los monjes residentes en la ciudad de su nombre".¹⁾ No és fins el 1949 quan se'n torna a parlar tot comentant les cases de camp i la seva situació dins el terme de Vilanova i

la Geltrú: "D'altres que es troben en antics documents se n'ha perdut el rastre, com per exemple el que es deia Mas de la Costa o "Quadra de Solsona", que era d'una Comunitat²⁾ de frares resident a Solsona".

Fins ací les referències són minses. L'any 1962 es va publicar "El fogaje de 1365-1370",³⁾ i dintre de l'apartat d'"Hòmens esparces axí desgleya com de Cavallers poblats dins el terme de Castells qui han accustumat de contribuir per ells mateys", podem veure a "Bertran costa del Mas de Solsona, del terme del Castell de la Guialtrun", amb un foc, interpretant-se per "home esparc" aquell que no formava part del senyoriu d'un castell, en aquest cas de La Geltrú. Mes, el termes s'invertien: un pagès de cognom Costa vivia en un mas que portava el nom de Solsona.

Recentment noves dades no han aportat més detalls, un mas, un lloc:⁴⁾

Any 1421, "Mas de la Costa"; any 1456, "un erm prop del Mas de la Costa"; i any 1485, "Lo co vocato La Costa".

Continua ignorant-se l'emplaçament. A més, el "Fogatge de 1553"⁵⁾ no fa menció de ningú amb el cognom "Costa" entre els trenta-tres focs que hi havia a La Geltrú.

Hem d'analitzar el "Capbreu de 1951" per resoldre quelcom⁶⁾:

Pau Montserrat, pagès de Vilanova, posseeix 3 jornals de terra "a la Magdalena, sobre la Quadra de la Costa" (F 74v), els quals afrontaven a llevant "ab lo camí qui va a la Magdalena" i a migdia "ab lo camí qui va de dit camí a la Torra den Montserrat". I "la partida dita La Costa" era situa-

Torre de l'Onclet (1965) (Foto V. Carbone¹¹⁾)

da entre "lo camí qui va de Vilanova als Crespallins" (ara Tacó) per la part de ponent (F 22v), "lo Camí Vell qui va a Sta. Magdalena" a llevant (F 51v), i "lo Camí Moliner qui va a la Madalena" a migdia (F 26v). A més, Magí Torrents declarava un jornal "en la Costa, sobre la Quadra del abat de Solsona", la qual, pel cantó de ponent, llindava amb "lo camí qui va de la Creu de la Geltrú als Crespallins" (F 88v); Joan Roig, pagès de La Geltrú, paga va per dos jornals i mig "en lo Camí de la Magdalena part de la qual es dins la Quadra de Solsona", terra que afrontava igualment "ab lo camí de la Magdalena" a ponent, i per tramuntana "ab la restant part de terra situada en dita Quadra de Solsona" (F 47v). Finalment, Joan Costa, pagès de La Geltrú, casat l'any 1579 amb Angela Pollès, i curador d'Elisabet (filla de Montserrat Costa, difunt el 1577), posseïa 3 jornals "a la Costa", afrontant a ponent "ab el camí Moliner qui va de Ribes al Molí" i a tramuntana "al dit camí migencant la qual és situada part dins la Quadra de Solsona" (F 28).

Si delimitem la partida en un mapa del terme municipal, observem que les citades terres i d'altres "a la Costa", corresponien a la zona que hi ha entre l'actual barriada del Tacó (abans els Crespallins) i Santa Magdalena, o sigui, bona part de la fàbrica de ciment i la torre de l'Onclet. Per altre cantó, si examinem algunes dades més, com són que Gabriel Torrents era propietari de quatre jornals "en la Magdalena" que a ponent arribaven "ab lo camí qui va de la Magdalena a la Torra Galvanya" (F 43), i que podem considerar que era la mateixa "Torra den Montserrat" (F 74v), per tenir-la Pau Montserrat o tal vegada anys enrera Montserrat Costa, identificada la fortificació per "torre d'go Mestre" en el Cadastre de 1739

i coneguda des del segle XVIII per "torre de l'Onclet", no seria res estrany que aquesta fos l'antiga "Quadra de la Costa o de Solsona".

El cert és que el monestir de Solsona tenia drets sobre una àmplia demarcació geltrunenca; fins i tot existeix una relació de propietaris o "terratinents" que l'any 1628 pagaven delmes al ja aleshores Bisbe de Solsona. És la següent:

"Gabriel Sanges, pagès; Joan Llorens, sabater"; Mathia Montserrat y sa muller; Honofre Montserrat; Gabriel Vidal; Elizabeth Alegret y Pau son fill; Pere Gassó dit de la Plassa; Pere Soler de la Parra; Francesch Oliver; Barthomeu Montserrat; Antoni Guardiola de la Vilanova, i Antoni Solà, mariner", que totalitzen catorze arrendataris inclosos la "muller" i el "fill".

Hi ha tots els indicis que la vinculació amb els monjos de Solsona ve de molts segles enre-re, concretament de l'any 1092. Però aquesta dada no l'hem obtinguda fins fa pocs dies. Aquell reulat any, el senyor de Ribes i

de la Geltrú, Ramon Mir, fill del famós Mir Geribert, va fer donació a Santa Mª de Solsona, d'un mas amb les seves dependències i que tenia Sunyer Guifred. Aquest mas l'havia heretat dels seus pares i era situat "infra terminos kastro Guidaltrudis", afrontant per llevant "in termino kastro Mirapiscem", a migdia "in flumine maris", a ponent "in terminos Cubelles" i pel cantó de cerç, "in termino kastro Ribes". Entre els testimonis signava "Petri Aianrici" castlà de Ribes en el testament de Guilja Gombau, muller de Mir Geribert.

El document és molt important per a la història de La Geltrú. Després de les citacions de la "Villa Episcopale" dels anys 999 i 1002, de la menció de "ipsa Guisaltrud" en el testament de Guilja Gombau de Besora de mitjan segle XI, i de "ipsa Guisaltrud qui primum vocabatur Bischal" com a possessió de Ramon Mir de les darreries del mateix segle, és la primera vegada que s'esmenta el castell de La Geltrú ("kastro Guidaltrudis") en el sentit de termenat i llindant amb altres castells veïns del mateix senyoriu, com eren Miralpeix i Ribes.

Possible fesomia del Castell de la Geltrú (Dibuix de Rosa Altès)

Deixant momentàniament el fet, podem comprovar que l'extensió del mas cedit a Solsona era molt gran, des dels límits amb Miralpeix fins als de Cubelles (ben segur que al torrent de la Pastera), i des del mar fins als de Ribes (possiblement a la torre del Veguer i el mas de les Catalanyes), pràcticament tot el que fou terme del castell de la Geltrú. El mas aleshores equivalia a cases i terres annexes (el document menciona terres i vinyes, cultius i erms, cases i barraques, horts i hortets, prats, pastures, garrigues, fonts i fontetes, etc.). Els monjos ho devien repartir entre diversos pagesos, i alguns d'ells potser van emancipar-se del monestir, quedant finalment una partida coneguda per "Mas de la Costa" i altres que desconeixem, esdevenint un minifundisme que seguia pagant delmes i censos. Durant la crisi dels segles XIV al XVI, concretament l'any 1554, només eren cinc territoris, i l'extensió sols era de 10 jornals, 3 quarteres i vinyes, amb unes rendes totals de 6 quarteres d'ordi, 29 sous i 4 gallines. En canvi, el 1596, la Quadra de la Costa era repartida entre 14 territoris.¹⁵ Aquest mateix nombre d'arrendataris eren l'any 1628.¹⁶ En el Cadastre de

1739 no hi ha referències de "la Costa" ni de "Solsona", sigui perquè el monestir ja no hi tenia drets, sigui perquè les propietats eclesiàstiques no tributaven en el repartiment imposat pel règim de Felip V.

I tornant a La Geltrú. Teníem ben clar que la primera notícia del lloc de "ipsa Guisaltrud" era de la meitat del XI; que l'església de "Guisaltrud" era documentada l'any 1154; i com hem pogut veure en aquest escrit, el castell de "Guidaltrudis" ja tenia terme l'any 1092. Però, vet aquí el que comentàvem a la introducció. Enllestit pràcticament aquest treball, ens arriba el darer fascicle d'una bona col·lecció, i un dels diplomes transcrits ens fa meditar altre cop. En una permuta que féu el comte Borrell amb la seva muller Eimeruda, l'any 988, del seu castell de l'Eramprunyà per un alou situat a Tuixén, les afrontacions del "kastum meum proprium Rudanes quem vocitatur nomine Eraproniano" són força precises: pel cantó d'orient, "in alveo Lubricato et derivatur usque in ipsa mare"; a migdia, "in ipsa mare magnam et sic transit usque ad ipso Farello" (un escull?, un "far", la Trinitat?); d'occident, "in terminio Olerdola sive in locum que

dicunt castrum Episcopale", i de cerç, "in terminio de Cerviligne sive in castro de Subiradus".¹⁶)

El dubte és el següent: ¿Aquest "castrum Episcopale" era el castell de Ribes que va infeudar el bisbe l'any 990 com "castrum nuncupatum bell loco, que vocitantur ribas", o era una fortificació que ja existia on després s'anomenà "villa Episcopale" els anys 999-1002 i que finalment fou coneguda per "ipsa Guisaltrud qui primum vocabatur Bischal"?

És difícil esbrinar-ho si no es tenen més proves. Si es tracta del castell de Ribes, és una dada que cal tenir en compte per ésser anterior a la seva infeudació que aviat farà mil anys. I si volgués referir-se al castell de La Geltrú, el seu mil·lenari s'hauria esdevingut el 5 de setembre d'enguany, i encara ho podríem celebrar.

Aquestes són les últimes notícies que oferim de la que fou "quadra de Solsona" i del castell de la Geltrú. Agraïem qualsevol informació d'ambdues qüestions. En bescanvi, tal vegada podríem correspondre amb qualque lloc o topònim per identificar. Ho faríem sense cap pretensió, ja que per nosaltres la col·laboració és un deure.

Vicenç Carbonell

NOTES

- 1.- AURELIO, "Algo sobre el castillo de la Geltrú", comentari periodístic publicat al "DIARIO DE VILLANUEVA Y GELTRÚ", 14-Juliol-1915 (Els subratllats generalment són nostres).
- 2.- Albert VIRELLA I BLODA, "Vilanova i la Geltrú. Imatges de la Ciutat i de la Comarca", pàg. 159, 1949
- 3.- J. IGLÉSIES I FORT, "El Fogaje de 1365-1370", a l'Acadèmia de Ciències i Artes de Barcelona", Volum 34, núm. 11, 1962
- 4.- Mª Lluïsa ORRIOLS I VIDAL, "Alguns aspectes de la Geltrú a la Baixa Edat Mitjana", pàgs. 30, 31 i 87, 1987
- 5.- J. IGLÉSIES I FORT, "El Fogatge de 1553", pàgs. 412-413, 1979

- 6.- "Llibre del Capbreu del Castell de la Geltrú de l'any 1591", de l'Arxiu Municipal de Vilanova.
- 7.- Els Montserrat enregistrats amb aquest cognom són:
1484, Joan del Palmerar, pare d'altre Joan (V. ORRIOLS, p.56, i any 1591)
1553, Antoni de la Geltrú (V. 1591); Damià de la Geltrú (V. 1591); Pau de Vilanova (V. 1591).
1591, Antoni, mercader del Mas Mussarro; Barthomeu, pagès de la Geltrú; Barthomeu del Pont, pagès de la Geltrú (V. 1628); Damià, pagès, amb un jornal "en la Costa" pel gendre Magí

Roig; Gaspar, pagès fill de Barthomeu del Pont; Joan, serraller; Joan, pagès de la Geltrú, que vivia al carrer del seu nom; Joan, pagès de Vilanova, "ara de la Geltrú", fill del de 1484; Magí, pagès de la Geltrú; Matheu, pagès de la Geltrú, batlle el 1611 (V.1628); ("plasa de Mateu Moncerrat", actual plaça Baró, en un plànol de l'any 1633); Pau, pagès de Vilanova, jurat el 1569, amb 3 jorns "a la Magdalena, sobre la Quadra de la Costa".

1628. Barthomeu (del Pont el 1591), Hono - fre i Mathia, terratinents de la Quadra de Solsona.

3.- Amb el prenom Montserrat es troben els següents:

1553, Climent, Torrents i Torres, tots de Vilanova, el darrer batlle l'any 1557

1591, Ballester del Vall, mariner de la Geltrú; Costa, difunt el 1577, pagès de la Geltrú i casat amb Àngela, pares de Magdalena muller de Bernat Soler, i d'Elisabet, de la qual és curador Joan Costa, pagès de la Geltrú i casat amb Àngela Pollès el 1579, "3 jorns a la Costa". "part dins la Quadra de Solsona"; i finalment, Maymó, pagès de la Geltrú.

De tots ells, l'únic que tenia propietats a la Costa era Joan Costa, probable fill de Montserrat Costa.

9.- El 1739, "la Torra den Mestre" era propietat de Ramon Alegret i Miró. Hi havia dos "Mestre" que tenien terres properes: Jaume, pagès, al Camí del Molí de Vent i a la Masia d'en Rafe-cas, tocant al Camí Molinant. De la identificació de la torre sobre un mapa del terme n'ha tingut cura l'amic Antoni Sagarra.

10.- Els Torrents, i en especial els "Onclet", sempre havien posseït terres a "la Costa" i llocs propers:

1591, Gabriel, pagès de Vilanova, menor de dies (F 43), amb 4 jorns "en la Magdalena", a llevant "ab Sor. Phedrich de Avinyó" (ara torre del Ve-guer); a migdia "ab lo camí qui va de la Magdalena a Carro", i a ponent "ab lo camí qui va de la Magdalena a la Torra Galvanya".

Àngela, vídua de Magí, pagès de Vilanova (F 84), amb 4 jorns "en la Costa", a ponent "ab lo Camí dels Crespallins" (ara Tacó).
Magí, mariner de Vilanova (F 88v), amb 1 jornal "en la Costa, sobre la Quadra del abat de Solsona, la qual és pertinença de altra que té Barthomeu Ballester", a ponent "ab lo camí qui va de la Creu de la Geltrú als Crespallins".

1739, Jaume "onclet", terres al Molí de Vent i en el Camí de Vilafranca (V. vídua Magí del 1591); Josep "onclet" amb terres al Padruell; Joan "bonich" a Santa Magdalena; Damià "xeravia", al Molí de Vent i al Padruell; Gabriel "del Mas Torrents", un tros a Santa Magdalena (V.1591); Jaume, "mariner" a la "Torra del Mestra", al Molí de Vent i a Santa Magdalena (V. Magí, mariner 1591. A més, Jaume "onclet" posseïa una masia a la Geltrú.

1790, el Sr. Papiol esmenta la "torre del Moro Onclet".

11.- Arxiu de Protocols de Vilafranca.

12. Són citats en el Capbreu del Castell de 1591

13.- Antoni BACH, "Col·lecció diplomàtica del Monestir de Sta.Mª de Solsona: El Penedès i altres llocs del comtat de Barcelona (segles X-XV)", 1987

14.- BACH, *ibídem*, document núm.20, pàg.63

15.- BACH, *ibídem*, pàg.42

16.- Eduard JUNYENT, "Diplomatari de la Catedral de Vic", fascicle núm.4, document núm.537, pàg. 458, 1988

Igualada, setembre de 1988

NOTÍCIES DEL GR

TRAVESSA VILANOVA - CANIGÓ

CALENDARI PREVIST DE LES PROPERES ETAPES

ETAPA	DATA	TRAJECTE	H.min	km
15	18-12-88	Rupit - La Trona de Joanetes	4.30	18.1
16	15-01-89	La Trona de Joanetes - Santa Pau	3.40	16.6
17	12-02-89	Santa Pau - Besalú	4.55	20.0
18	05-03-89	Besalú - Sant Martí Sesserres	4.00	16.5
19	09-04-89	Sant Martí Sesserres - Terrades		
20	14-05-89	Terrades - La Jonquera		
21	11-06-89	Cap de Creus ?		

SECCIO DE CULTURA

Exposicions

* Tal com estava anunciat, el divendres 9 de desembre s'inaugurà l'Exposició de Papallones exòtiques i de la península ibèrica, presentades per Eduard Guzman. Ha tingut lloc a la Sala d'Exposicions de la Biblioteca V.Balaguer per raons d'espai i il·luminació i perquè allà disposen de vitrines adequades. A l'acte d'inauguració hi assistí gran nombre de gent i ens sobtà agradablement la presència de molta gent jove amb bloc i llapis prenent apunts, demostrant molt d'interès. Això va bé.

* Els dies 10 i 11 de desembre es presentà la tradicional Mostra de Bolets, aquesta és la 8a. Hi han col·laborat, com sempre, els amics de la Societat Catalana de Micologia, i encara que la temporada no ha estat massa bona se'n recolliren nombroses espècies.

* No hi ha encara data fixada, però s'està treballant en una Mostra d'Herbari bastant voluminosa, obra del P.Vicenc Vicent, amb col·laboració de Lluís Forgas, i que s'exposarà a l'Entitat. Ben segur que serà ja cap a la primavera. N'avisarem oportunament.

* També s'està preparant una altra mostra fotogràfica de l'arxiu particular de Rosa Maria Farriol, que ja exposà l'estiu passat. Aquesta vegada anirà d'aspectes i detalls curiosos de la ciutat: pedres de cantonada, balcons de ferro forjat, etc. Està prevista també per a la primavera que ve.

Coneguem Catalunya

La sortida al Congost de Mont-Rebei s'ha ajornat en principi fins passat Carnaval, ja que els preparatius són més complicats que no es preveïen. N'informarem.

UNA ALTRA TARDOR AL BERGUEDÀ

El Forat del Pendís, vint anys després

Fa tres anys per aquestes mateixes dates, fèiem el relat emocionat d'una travessada per l'entranyable i meravellosa baga de Gresolet, sortida que repetírem l'any següent amb una colla més nombrosa d'amics de l'Entitat.

Avui el fem d'un indret molt proper a aquell, i encara que diferent, no menys sorprenent i captivador: el Riu Pendís, l'Estret de ca l'Escriu, als vessants meridionals del Moixeró. Ens direu potser reiteratius, exagerats; nosaltres ens diríem enamorats de la muntanya a la tardor, i hem d'admetre que el Berguedà ens ofereix una bona selecció de llocs per a disfrutar-hi a pler.

Guardàvem el record vivíssim d'una feliç travessia de dos dies per aquests paratges ara fa vint anys; erem un grupet de quatre, companys i familiars, un d'ells tristament desaparegut, i més d'una vegada havíem parlat de tornar-hi. Pocs dies abans de la festa de Tots-Sants, i precisament mentre projectàvem una fugaç anada al Montseny per a sadollar-nos de tardor, l'atzar ens va portar a les mans el butlletí d'una entitat excursionista de Barcelona que anunciava una sortida a Gréixer i al Forat del Pendís, i en donava detalls. Això va ser el toc definitiu i l'anada al Montseny quedà substituïda sense discussió per la de Gréixer, que quedà fixada per la diada de Tots-Sants.

Així, un grupet de dinou participants, amb quatre cotxes, sortíem de Vilanova una boirosa matinalada de primer de novembre. Ens aturem a esmorzar ja molt amunt,

a Bagà, i arribem a l'encreuament del camí de Gréixer per la carretera de Coll de Pal. La majoria baixem i els cotxes i conductors reculen cap a Bagà a fi i efecte de deixar tots els vehicles menys un al proper veïnat de l'Hostalet, al punt on més tard finalitzarà la travessia.

Mentre esperem el retorn dels conductors, anem pujant tranquil·lament a l'enclavament de Gréixer, al peu del Moixeró, on ens agruparem de nou. Hi ha una calma sedant i una boirina que dóna al paisatge de muntanya i pastura un aire de gran bucolisme (de calendari suís, com diu algú de la colla).

Reunits tots plegats a Gréixer, embrenem la caminada quan ja són les 10 toques. Passem a prop de la Font Bona, que no veiem, i al cap de poc fem una breu parada a l'Estanyet de Gréixer, les aigües del qual reflecteixen els variats colors dels arbres que l'envolten i materialment s'hi aboquen, i allà comença ja el "clic" insistent dels objectius fotogràfics, un "clic" que no deixarà de sentir-se fins al final de la caminada.

Bosc de roures i fagedes fantàstiques, catifes de fulles daurades cobrint els camins i raconades i nosaltres allà al mig, senyorejant a cor què vols

Fageda del Clot d'en Pere (Foto Blanca Forgas)

aquells paratges de somni, lluny en la memòria i en la distància de blocs de formigó i carrers d'asfalt, telèfons, ordinadors i màquines i la rutina de la vida quotidiana. Que poc que costa ser feliç, de vegades, i tan complicat com ens ho fem!

Acompanyats d'aquests pensaments, anem guanyant alçada lenta ment però constant per la clotada d'en Pere i arribem per fi al Coll d'Escriu. Malauradament la boira no ens deixa veure amb claredat les Penyes Altes ni altres cims de la serra del Moixeró.

Una bona estona de descans i reagrupament de la colla, i a partir d'aquí comença la davallada, bastant pronunciada i plena de revolts constants, fins a ca l'Escriu, un mas abandonat, encastat en un lloc d'una panoràmica increïble.

Passat el mas el corriol es bifurca; una branca, a la dreta, puja cap al refugi muntanyenc de Sant Jordi, a prop de la Font del Faig, on férem nit ara fa anys en aquella primera travessia. Algú apunta la idea d'arribar-s'hi, però, tot i que ens sap greu, hem de deixar-ho córrer ja que no ens queda prou temps; són més de les dotze. Així que agafem l'altre trencall, a l'esquerra, per anar cap al Riu de Pendís; al fons es divideix ja les altes parets que formen l'engorjat on hem de fer cap, antic camí de traginers i pas del Berguedà a la Cerdanya.

La vegetació es fa més espessa altra vegada i es van alternant passos de corriol i creuament de rieretes tributàries al Pendís. D'aquí fins a situar-nos al bell mig de l'engorjat o Forat de Pendís és el deliri, una borratxera de llum i color que ens fa perdre la noció de tot el que no és allà present amb nosaltres. Verds, grocs, ocres, vermells encesos i moradencs en una amalgama esbojarrada entremig de tímids raigs de sol, rocam i salts d'aigua ... Els que estimeu la muntanya sabeu què volem dir! Els

L'Estret del Pendís (foto Blanca Forgas)

companys de travessia celebren la bona idea i comprenen ara la nostra insistència de voler repetir aquesta excursió i en l'exaltació del moment ja es fan propòsits per a tornar-hi a la tardor vinent.

Arribem a un punt on l'amic Virella perd les cartes de navegar. Els Empedrats, aquell antic camí de traginers que tant recordem, el busquem en va; tampoc veiem el camí que baixa de Gallicant. S'ho va endur tot l'aiguat del 82 juntament amb el Bullidor de la Llet i altres vestigis. Ens han canviat la fesomia de l'Estret i ara hem d'anar-lo travessant per passeres precàries enmig del riu. Tanmateix una delícia.

Més avall descobrim un petit bullidor del mateix llit de la riera, i encara hi ha algú que no abandona l'esperança de trobar un bolet abans d'acabar la caminada, però, ca!

Anem ja directes al barri de l'Hostalet on fineix la caminada. A Cal Forat, ara una casa de colònies, hi trobem un grup de Gandia.

Hem acabat ja la travessa projectada, però encara desitjosos de trobar més indrets d'interès, ens arribem a les properes fonts de l'Adou del Bastareny, fins al mateix trau del bullidor. El lloc és bonic i acollidor, però hi trobem menys abundància d'aigua que fa dos anys, quan hi anàrem amb la 13a. edició de "Coneguem Catalunya".

Tornem enrera i anem ja definitivament a descansar i a dinar, els estómacs ens avisen que ja n'és hora. Dinem arrezerats a les parets de Cal Forat, ara ja lliure de valencians, aprofitant els darrers raigs de sol que finalment s'ha deixat veure.

De retorn a Bagà, celebrem així com cal la castanyada, amb els corresponents panellets i xampany, i tornem a casa quan ja és fosc.

Ha estat, com diuen ara, una jornada TOTAL. Aquesta és l'expressió exacta. I ja des d'aquí i ara us diem: reserveu-vos el Tots-Sants de l'any que ve. Hi hem de tornar, i tots.

EL BOSC ENCISAT

Per situar-nos en uns anys determinats, farem aquest preàmbul simplificat, donant unes pinzellades elementals per matisar - el medi on estàvem inclosos, i vistos naturalment des de l'àrea quotidiana que ens va tocar viure. Tot s'ha dit i cadascú ho pot analitzar des de caires molt diferents, però la nostra realitat immediata, i em refereixo al grup d'amics que ens vam ajuntar per l'afecció a l'excursionisme, sabia prou bé de les dificultats de tota mena que calia superar per sortir de l'atmosfera anodina del moment,

Després de rebre un ensenyament deliberadament aigualit, amb un desconeixement total de la llengua i del País, ens vam posar a treballar fent d'aprenents en aquells tallerets artesanals on sortia bona feina a molt baix preu, almenys per nosaltres. Els paletes feien les pasterades de morter al mig del carrer, els boters repicaven els bocois abans de la verema, i els fusters encenien uns bones fogaines d'encebals a la vorera per escalfar l'aiguacuit.

Es podia jaure al mig del carrer sense por de malmenar el trànsit viari i coneixíem el tronollar de les rodes, si era el repartidor del pa o el distribuïdor de l'oli, aquest últim menys freqüent que el primer. Era una de les vessants de la postguerra vitalícia, amb la carença de les necessitats més primàries, com el consum de pa de moresc, distribuït per mitjà de cupons de la cartilla de racionament en quantitats escurpulosament dosificades per evitar l'empatx i un excés de pes a les motxilles.

A l'estiu anàvem el diumenge al matí a banyar-nos a mar, i a la tarda al cine per veure alguna de l'oest o una altra història passada pel sedàs, després d'haver-nos fumats un cigarret de matafaluga.

Les sortides al Garraf van ser la primera escola experimental. Algunes masies encara malvivien com a can Vendrell, Corral Nou, les Piques o el Carxol.

Nodrits amb aquestes condicions ambientals tan avantatjoses i el bagatge cultural adquirit, ens vam abocar a la recerca de fites més estimulants per a superar la grisor de l'entorn. La natura era un camp d'aventures i sensacions que ens obria nous horitzons.

L'any cinquanta esdevingué projectar la primera gran excursió a les Guàrdies. Poc temps abans havíem fet la descoberta de Sant Miquel del Fai i del fabulós Montseny, i ara ens preparàvem per a les curtes vacances de l'estiu.

La collada integrada pel Sebastià, Sanmartín, l'Albert, Vicenç, els germans Serra, el Ramon impressor i el Ramon fuster, Ferran, el Josep metallúrgic i el Josep lampista i jo mateix, vam intentar solucionar la manca de material fent-nos una tenda de campanya nosaltres mateixos.

El Sr. M. Fortuny (E.P.D.), que més endavant hauria de ser el primer president de l'Agrupació, alguna vegada ens havia deixat una petita tenda de tres places, però ara el grup havia crescut.

En una fàbrica tèxtil local vam adquirir uns metres de roba de llençol, i un bon dia pugem al terrat de la casa d'en Ramon i amb un guix marquem al terra el plànol de la futura tenda. Ens jeiem per a calcular l'espai útil i dibuixem l'alçada, i sense rumiar-ho més, comencem a tallar la roba, que per cert es va fer massa aviat. Donem el material a la mare d'un dels amics per a cosir-la, i els vents i les vetes de la porta. En Ramon fa uns pals de castanyer i tubs de llautó per empalmar-los i la tenda queda fe-

A Vicenç Gómez i Alemany †

ta. Algú ens va recomanar que donéssim un bany de llet a la roba, perquè té propietats impermeabilitzants, però ens en desdím pel dispendi que suposa.

Una nit l'anem a provar i la installem a la plaça de les Casernes, vora el torrent de la Pastera. Ens fiquem tots a dins i sembla que ha d'esclatar, i amb la fallera d'entrar-hi de pressa s'esberla un pal, al tibar massa els vents s'aixeca estrafolàriament, i la carena fa una corba exagerada. En resum, manca teixit per algun lloc, però de moment ens aixopluga i estem ja a punt de fer la travessada.

El dia quatre encara veiem el castell de focs de la Festa Major, i el cinc d'agost de mil nou-cents cinquanta sortíem de vacances cap a les Guàrdies, l'excursió més llarga fins el moment.

A la Plaça de Catalunya de Barcelona pugem en el tren de Puigcerdà, i al migdia arribem a Manlleu, i marxem tot seguit cap a Roda de Ter. No dúiem mapes, però sí una petita guia per a orientar-nos dita "Canudes", i de la seva mà vam començar a descobrir el País.

Dels nou que anàvem, potser solament dos duïen la motxilla reglamentària Bergans, els altres eren similars o sarrons. De recipients de vidre, en fèiem abús, i sumant les fiambres eren un conjunt de bonys que s'encastaven a les costelles. L'escudellòmetre era un enginy massa sofisticat i el substituïem per algun pot de la cuina, i la negra i vulgar paella, embolcallada en un drap per evitar la proliferació de llànties. Això de la paella s'ha de remarcar que era tan imprescindible si es volia bufar cullera, com a un escalador li és el piolet per atacar un couloir de glag, i la mostra més evident era que quasi a totes les motxilles els sortia el mànec, per a testi-

moniar la procedència d'excursionistes de base. Uns pantalons curts per dessobre els genolls, per a no deixar massa descoberta la cama, espadnyes de pagès o de tela fins al tornell, i al cap algun barret de palla o d'un altre estil.

Tot tenia el seu encant, mirat amb els ulls de la joventut, i fins i tot la visió d'aquella flassada plegada i lligada al cim de la motxilla ens feia la idea que anàvem a descobrir noves terres, i molt ens havia d'agradar al perseverar durant anys, fins arribar a ser una important fita de referència en la nostra vida.

Passat Roda de Ter, la primera nit acampem a Coll Terrades, prop del qual hi ha el gran meandre del riu i Sant Pere de Caseres. Després de sopar disfrutem del foc de camp i de seguit anem a estrenar la tenda i a dormir, si podem. A dintre, no ens hi podríem moure, com les sardines en una llauna, i quan un es bellugava ens havíem de canviar tots. Sense el terra ni doble sostre, pregàvem que fes bon temps per si de cas ...

L'endemà continuem cap a St. Romà de Sau i pel formós pont romànic creuem el Ter fins arribar al bonic poblet. Sant Romà encara era un llogaret viu, i de l'amenaça de l'embassament possiblement no en sabia res. Una de les coses que ens emociona és que trepitgem les contrades del bandoler en Joan de Serrallonga.

Al davant s'aixequen majestuosos, acolorits d'ocres, grocs i morats, els cingles de Tavertet i per un grau d'aeri traçat assolim el poble.

El matí havia estat calorós, però a la tarda el dia s'embrolla i fa una ruixada. Aviat s'aclareix i fem un partit de pilota amb uns noiets del poble. El camp de joc és un planell verdós quasi a ran de la cinglera, i amb la fallera del xut hem d'anar a l'aiguait perquè si salta la pilota..

Aquella nit la passem en una pallissa on ens deixen fer estada i al dia següent ens llevem voltats de pollets i la lloca que van picotejant. El dia és grisós i embrenem camí vers a Cantónigròs. Sense deixar la guia de la mà, marxem en fila per un viarany fent comentaris i baladrejant alguna grolleria pels bonys de la motxilla que rebutja la nostra esquena.

Fa estona que caminem i ens anem endinsant en un bosc de faigs, la claror del dia ha anat minvant cada cop més, mentre la boirina s'arrossega capriciosa per les branques més altes. Poc a poc, enmig de la solitud boscana, es deixa sentir una melodia suau, molt tènue i té el so d'un flabiol. Aminorem la marxa i guardem un silenci receptiu per escoltar amb delit la tonada lànguida i melangiosa que puja i baixa de tonalitat entre el murmur de la brancada inquieta. A vegades ens acostem allà d'on ve l'harmoniosa nota i després l'oreig se l'enduu distant, fluctuant entre la verdor exuberant de les fulles dels faigs corpulents d'escorça grisenca. Mentrestant hem fet camí, i la percepció es va extingint en la remor del bosc. Segurament deu ser algun minyó pastoret o fins i tot un estiuejant inspirat, però també val a dir -i afegint una mica d'imaginació- que bé podria ser el mateix Pan, que amb tan bella balada ens donés la benvinguda al trepitjar els seus dominis boscans.

Arribarem al fresquívol Cantónigròs, el poblat agregat amb arrels de colònia estiuenca, i férem una curta parada per adquirir provisions.

A la carretera, i al Pont de la Rotllada, encetem un camí envers el Santuari de Cabrera. Els cingles són impressionants, i també els d'Aiats. Des del Pas dels Llops, en Ferran puja en un acte d'atreuiment per un esquerp espatat, i els altres fem el tomb i per les escales finals abordem

el planell del santuari, tot just quan el company solitari guanya els darrers metres de l'estimball. Un gos ferotge, fermat amb una cadena, guarda el passadís entre la casa i el Santuari de Cabrera, i hem de passar a freqüents espasms. Quina panoràmica! Anem de sorpresa en admiració. Cap al nord, la llarga serralada pirinenca es destaca com una fita inabordable.

A la tarda, per la serra d'en Mateus, seguim vers les cases de Coll de Pruit, i també ens quedem a passar la nit en una pallissa on la pagesia ens acull amablement.

El quart dia, l'itinerari prossegueix ratllant els mil metres d'altitud, i el paisatge és molt verd. És el Collsacabra.

En un prat trobem una espècie de carretó de quatre rodes, probablement per tragar el forratge quan s'asseca. Hi pugem dalt, i ens arriem per un suau pendent fins que a baix acabem rodolant per la catifa de la prada. En un estanyol intentem atrapar en va unes granotes perquè diuen que són molt bones.

Així fem cap al Santuari de la Salut, i després de visitar-lo i adquirir els goigs, el Ramon fa unes fotos d'aquelles petites i negres.

Seguim cap al Coll de Condreu i d'ací, per una pista de terra, fins al renomnat Santuari del Far, situat en un meravellós mirador voltat per un mar d'abismes. A mitja tarda, vorejant la cornisa del cingle de Cadevall, ens dirigim a Rupit a marxar forçades per no fer fosc, i seguint un pastor que en prou feines el podem aconseguir per la drecera dita "dels esclops del diable", entrem a Rupit quan ja és de nit. No podem veure un lloc per acampar, i algú ens indica per a passar la nit un casot esbaldrat que havia servit de presó, no sabem si de presoners de guerra, el cert és que encara hi havia

baionetes de la guerra del francès.

A Rupit férem l'estada més llarga, o sigui, al cinquè dia, després de veure el poble i el famós carrer del Fossar, anem a plantar la tenda a un quart d'hora de distància del poble, a la dreta de la riera prop del Salt de Sallent. Avui tenim temps sobrer per fer demostracions culinàries sense gaires pretensions i les paelles rendeixen al màxim fregint patates i unes albergínies tan velles que les llavors feien el so de la maraca. Però el foc de més tiratge és el del Vicenç. És clar, com és paleta! Tanques fogaines que havíem encès els excursionistes i en acabar les deixàvem ben apagades, i mai hi havia incendis.

A la tarda pesquem uns gambots a la riera, que resulten ser crancs de riu i amb tomàquet són exquisits. Al vespre gaudim d'un bon foc de camp i perllonguem la xirinola fins tard; almenys a fora no s'està tan encongit com a la tenda, que si plou no podem ni tocar el sostre, perquè si no ... aigua.

La sisena jornada al matí explorem les rodalies del campament, admirant l'abrupta fondalada on serpenteja el Ter per aspres congosts. A la tarda anem

a Rupit per fer algun proveïment i aprofitar per acabar de conèixer el bonic poble. Cap al tard som a la pasarella penjada mirant la riera i veiem com uns ànecs que nedaven fugen de sobte. Negres nuvolades presagien una gropada, i aquesta no triga a arribar. Des de dalt el pont guaitem com una onada impetuosa i brogent baixa terrosa, arrossegant branques i omplint el llit de la riera. L'aiguat ja deu haver esclatat a la capçalera de la vall, a l'alt Collsacabra. Ací encara no plou, però marxem capficats i de pressa en direcció al campament abans que ens enxampi el xàfec.

Ja fosquèja i pel camí ens surten al pas unes famílies que estaven acampades vora la riba de la riera i ens demanen ajuda perquè el nivell de l'aigua puja perillosament. Els vuit que anem, ja que en Vicenç romandria sol a la tenda, baixem i comencem a desmuntar el paraments, m'afegues i andròmines i tots junts, amb vaillets agafats de la mà, ens dirigim cap al mas de Sallent, on ens deixen aixoplugar a la pallerà i ací passar la nit. La tenda és al davant, a l'altra vora, i el Ferran intenta creuar la riera a gual per sobre d'unes pedres que fan de passera, però ara no es veuen per la pujada de nivell.

Intentem fer-lo desistir pel risc que representa, ja que a cinquanta metres la riera s'estimba en el famós Salt de Sallent, a gran fondària. Fornit d'un llarg bastó tanteja les pedres i, amb l'aigua més amunt del genoll, travessa el corrent i va on es troba en Vicenç, arraulit dins de la tenda mig caiguda.

L'endemà passem la resta del grup i vora el migdia aixequem el campament, i per decisions preses anteriorment, sis companys se'n van cap a Aiguafreda. Vicenç, Ferran i jo seguim vers St. Joan de Fàbregues i davallam a Susqueda, poblet que anys a venir també seria engolit per l'embassament. Seguim deu o dotze quilòmetres per una pista fins El Pastoral, on tornem a passar la nit en una pallerà.

El vuitè i darrer dia, pugem al carrilet d'Olot, un tren de juguina, i al migdia arribem a Girona. Dinem a la frondosa Devesa, i a la tarda continuem cap a Barcelona. A l'estació de França ens retrobem amb els altres companys, i tots junts arribarem a Vilanova. Per cert, en aquella època, més d'una vegada ens havíem de sentir, en concret per part dels joves, comentaris de caire despectiu com allò de: "Estan grillats, i a més de dormir a terra, es fan un fart de caminar".

I així acabà l'excursió per les Guílleries i el Collsacabra, que ens forniria d'una experiència de positives vivències que s'aniria afermant en els anys vinents.

Antoni Ordovás

Novembre de 1988

RIMPFISCHHORN, 4.199 m.

Un quatremil poc conegut, pels muntanyencs de casa nostra

Per Josep M. Jorba i Cremades

Habitualment quan es va als Alps, s'aprofita l'esforç de fer tants quilòmetres per intentar cims o vies conegudes. Tan sols després d'anys de córrer per aquestes muntanyes, i passada ja la febre adolescent de l'alçada, criden l'atenció altres cims considerats menys importants o secundaris.

Així mateix, si es té un company de cordada que s'ha recorregut tots aquests cims importants, com va ser el meu cas, és fàcil anar a "redescubrir" una mica els cims oblidats pels nostres muntanyencs.

Quan aquest estiu vam anar de vacances familiars per les valls de Saas-Fee, Chamonix i la Val Ferret, no va oblidar les cordes, botes i la "ferralla" per si sortia l'oportunitat d'emparrar-nos per algun cim o altre. Va ser a Saas-Fee, en ple Mischabel (Suïssa), a l'estar envoltats de cims extraordinaris (Nadelhorn 4327 m, Lenzpitze 4294 m, Dom 4545 m, Täschhorn 4491 m, Alphubel 4206 m, Allalinhorn 4027 m, Weissmies 4023 m, Lagginhorn 4010 m i Fletchhorn 3996 m), no vam poder resistir pujar-ne algun.

En Francesc Carulla i jo ens inclinem pel Rimpfischhorn, que des de Saas-Fee no es veu, però tenim notícies que la via normal combinada amb la travessia de l'aresta és considerada per Michel Vaucher una de les 100 millors ascensions del Valais.

Les mosses, la Susanna i l'Assumpta, aprofitaran el dia de l'ascensió per fer esquí d'été sobre la impressionant gelera nord de l'Allalin, a 3770 m.

Nosaltres, el dia abans, pugem amb el telefèric fins a Felskin

Pujant al Rimpfischhorn. Al fons el Breithorn (foto Josep Mª Jorba)

a 2991 m, i des d'allà anem a dormir a la Britaniahütte (3030 m), d'on ja podem contemplar la muralla granítica del Rimpfischhorn caient fins a la gelera de l'Allalin i el cim glacial del Strahlhorn de 4190 m.

En Francesc recorda la seva primera ascensió amb esquís al Strahlhorn, mentre veiem tres cabres llepar les parets del crematori de deixalles del refugi. Reposem, deixant que l'adaptació faci els seus efectes. L'ombra dels punxeguts cims va cobrint cada vegada més les esquerdes geleres fins arribar al màxim moment de la posta de sol; tot de

sobte parant-se el vent i donant una sensació misteriosa a aquesta alçada. Ja refresca i anem a la cabana a sopar.

A les 9 de la nit ja som als sacs. Al costat hi ha uns suïssos que, com nosaltres, aguanten amb resignació la "bufa" d'un grup d'alemanys que celebra l'ascensió al Strahlhorn, fins i tot n'hi un que ens regala un vòmit agre. Pensem que realment als llocs de fàcil accés, com aquest refugi, puja gent de tot tipus. Per fi a les 10 de la nit el silenci és obligatori i els alemanys ho respecten, adormint-se en el seu son etílic. - I és que la cervesa de 10e es nota a 3000 m !

A les tres del matí ens aixequem, hem dormit d'una tirada sense estar neguitosos per l'ascensió. Volem complir l'horari per trobar-nos amb les dones quan acabem d'esquiar. Després de beure 3/4 de litre de llet aiguada amb cafè i sucre, i menjar pa, mantega, melmelada i formatge, ens equitem amb el material i comencem a caminar, frontal al cap. Són les quatre del matí.

Tot seguit veiem rere nostre una filera de frontals sobre la glacera de Hohlaub. La majoria es bifurquen a la dreta cap a l'Allalin o a l'esquerra cap al Strahlhorn. Ens retrobem amb la parella de suïssos de l'habitació, i tots plegats anem cap al Rimpfischhorn. Ben aviat comencem a perdre temps, que ens farà allargar l'horari, ja que ens posem en un camp d'esquerdes que ens fan recular a tots. El dia, però, comença a clarejar, i estem a 3400 m, després d'haver sifonat per arribar a la gelera Allalin (Allalinsgletscher). Podem gaudir una vegada més dels colors taronjats i groguencs de la llum del sol sobre les geleres, sota un cel encara lletós.

La progressió és fàcil sobre la neu dura fins l'Allalinspass (3564 m). En aquest coll s'obre una vista formidable: Cerví, Breithorn,

Castor, Pollux i Mont Rosa. La gelera cau cap a Zermatt. Aquí ganyipem, el fred és intens i les mans canvien de color al treure'ns els guants, però "tornem a la vida" poc després d'estar dins el folre polar.

Fem una travessia horitzontal per la vessant sud del cim, traspasant la cresta d'un gran gendarme. Aquí hi ha un pas delicat per les condicions de la neu. Per sota dels couloirs que pugen 350-400 m amunt fins a l'aresta, arribem a una cubeta glaciària per continuar per la via normal i amb forta pujada fins a la Rimpfischsattel (3990 m), on l'alçada comença a notar-se.

L'ascensió acaba amb un pendent de neu i en travessia cap a l'esquerra, s'enfila fins a un gendarme amb una successió de passos sobre roca, neu dura i terreny mixte, mai difícils però aeris, que fan gaudir de la verticalitat, guardant una sensació de seguretat amb el terreny i amb tu mateix.

Una vegada a l'avantcim, queden una cinquantena de metres d'una travessia àeria, però segura si no fa vent. A la dreta la cara NE del cim que cau 400 m sobre la gelera, i a l'esquerra la cara SO on els couloirs s'arrien arri-

bant fins a la cubeta per on hem passat. El cim és molt petit, i no hi caben més de 5 o 6 persones, donant una vertadera sensació de cim. De fet, el cim és tan sols el gendarme més elevat d'una carena que va des de l'Allalinspass a l'Adlerpass.

La satisfacció és gran i la nitidesa del cel ens permet de veure fins i tot les famoses muntanyes de l'Oberland al nord, i als nassos, tot el Mont Rosa!

Fem una baixada feixuga sobre una neu estovada pel sol. En dues ocasions el company s'enfonsa fins a la cintura a les escletxes del glaciària. Semblem saltimbanquis. L'altre que assegura està amatent amb el piolet en una mà i les llaçades de corda a l'altra.

Les dues sifonades que hem de tornar a fer fins arribar a la cabana Britania, encara que són curtes, es fan molt pesades, ja que el sol pica fort i perquè hem begut molt poc en tot el dia.

Un cop al refugi, bebem un bon litinés i ràpidament continuem avall a agafar el telefèric. Mengem al camping de Saas-Gründ.

Aquesta zona ens ha deixat un bon gust de boca i pensem tornar-hi a l'hivern, ja que els famosos 4000 de Saas-Fee, Allalin, Alp-hubel i Strahlhorn, són atacables amb esquís.

Strahlhorn 4.190 m. Rimpfischhorn 4.199 m. i Allalinhorn 4023 m.

REPARACIONS AL LOCAL

Mesos enrere us comunicàvem que al local teníem goteres o més aviat inundacions. Bé, doncs, després de posar-nos d'acord amb els veïns de l'immoble, vam donar un ultimàtum al nou administrador de la finca.

Pocs dies més tard, una empresa d'obres procedia a reparar els desperfectes a teulades i terrats i a fer un reforç als baixos, i sobretot a desembussar desguassos i baixants. Si bé hom creu que l'edifici no ha canviat i continua essent vell i tronat, almenys s'ha evitat l'augment del deterior.

Per altra banda, el cel ras de la Sala d'Actes també s'ha reparat, i la Secció de Cultura ha arranjat el seu tros habilitant el lloc que ocupava la Fotogràfica per convertir-ho en Biblioteca i Arxiu. També la Secció de Muntanya es podrà incorporar al seu lloc un cop reparin les entrades al passadís que mena a la Secció.

PREPARACIÓ DE LA MARXA D'ORIENTACIÓ PER DESCRIPCIÓ

Ja s'han fet les primeres sortides preparatòries d'aquesta Marxa (XXX Social) i sembla que la Comissió ha triat un itinerari proper a la Serra de la Mussara. Cal que reserveu, en principi, la data del 12 de març proper, tant si penseu participar com a marxadors o bé col·laborar com a control.

CARNETS DE SOCI NOUS I CARNETS FEDERATIUS

Com que els antics carnets de soci s'havien esgotat, hem imprès una nova remesa, més vistosos i del tamany d'una targeta de crèdit. A fi de poder-los renovar, els socis que vulgueu podeu portar el carnet antic i dues fotos de carnet actualitzades, a Secretaria de 7 a 9 del vespre, dilluns, dimecres i divendres, i us el canviaran. Els nous socis dels darrers mesos el tindreu igualment disponible a Secretaria. Cal recordar-vos que, en visites del proper any 1989, els qui desitgeu tenir la tarja de federat de la FEEC de bon principi, així com les assegurances de la Mutual Esportiva o bé de la Phoenix o Sun-Alliance, no espereu pas a darrera hora, perquè la tramitació triga bastants dies, sobretot els primers mesos de l'any.

FEDERACIÓ D'ENTITATS DEL CARNAVAL VILANOVÍ

La nostra Entitat s'ha integrat com a membre fundador de la Federació d'Entitats del Carnaval Vilanoví, que no és altra cosa que l'antiga Comissió de Carnaval que ara es converteix en Federació per tenir estatus jurídic i poder realitzar legalment totes i cadascuna de les contractacions i gestions que aquestes festes comporten.

Mentrestant, la Comissió de Carnaval de la Talaia està preparant el que serà el programa del 89 i us assegura que hi haurà sorpreses. No us ho perdeu! Enguany serem els millors!

VINT-I-CINC ANYS DE SOCI

Aquest passat divendres dia 9 de desembre, es van repartir en una breu cerimònia, a la Sala d'Actes del nostre local, les medalles del 25 Aniversari com a socis de l'Entitat als qui encara aguanten des de l'any 1963. El simpàtic acte es va cloure amb un reportatge de diapositives retrospectives.

L'EQUIP DE BASQUET

L'equip de bàsquet de la Talaia va participar a un torneig quadrangular organitzat pel Col·legi de les Providències, on aconseguí la posició d'equip finalista. Un altre trofeu cap a la vitrina.

ASSEMBLEA EXTRAORDINÀRIA DE LA F.E.E.C.

El passat 3 d'octubre assistírem a l'Assemblea Extraordinària de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, en què s'aprovarien els tres punts objectiu de la convocatòria. El primer fou donar conformitat a la creació de l'Associació Catalana de Senders GR, on el Comitè de Senders de la Federació s'integrarà i l'Associació portarà la part burocràtica i econòmica, que alhora comptarà amb les aportacions de la Generalitat.

Un altre punt fou el de donar suport al Comitè Olímpic Català. Va ésser aprovat per unanimitat. El darrer punt era per donar el vist-i-plau a una nova Federació esportiva, com és la d'Orienteering, una nova activitat a mig camí entre l'Atletisme i l'Excursionisme. També fou aprovat, amb el vot en contra de la U.E.C.

Crònica del "COTARRO" talaienc

L'ORDINADOR JA FUNCIONA

Després que els experts donessin menjar al nou nat ordinador de Secretaria, aquest no ha tingut més remei que pensar i ja ens fa les etiquetes amb les adreces dels socis i de les Seccions, llistats dels mateixos classificats com vulguem, els rebuts anuals, trimestrals i mensuals, etc. Estem a punt d'introduir la comptabilitat perquè ens doni el balanç i el compte de resultats, així com l'inventari del que tenim.

Com que és molt possible que, en introduir les dades, s'hagin produït errors de transcripció o que aquestes dades ja fossin incorrectes abans, cal que els socis ens comuniquen si adreces, números, quotes, noms i cognoms són realment els que us corresponen. En tot cas, veniu al local els dilluns, dimecres o divendres, al vespre, o si no telefonau al 8931257, comunicant la variació observada.

L'ALCALDE VISITA L'ENTITAT

El passat 18 de novembre vam tenir la concertada visita de l'Alcalde de la ciutat, en Jaume Casanoves, a qui en el seu programa de contactes directes amb les entitats ciutadanes, correspongué dialogar amb la Talaia.

Després d'una breu introducció del president Salvador Butí, en Jaume Casanovas feu una curta exposició del futur de la ciutat, per passar posteriorment a la roda de preguntes, que una seixantena de socis que omplien la sala d'actes escoltà amb gran atenció i que resultà un exercici de ciutadania molt reeixit. En altres pàgines d'aquest Butlletí s'amplien detalls del que fou l'acte.

ASSEMBLEA GENERAL DE SOCIS

Reserveu la data del 21 de gener, dissabte, al vespre, per l'Assemblea General de Socis que tindrà lloc al nostre local. Passat festes us enviarem la convocatòria oficial. Penseu que l'hem passat a un dissabte per així poder aprofitar els diumenges per anar d'excursió.

CAMINADA POPULAR DEL MIL·LENARI

S'està preparant pel proper 22 de gener el que serà la Caminada Popular, que enguany, amb motiu del Mil·lenari de Catalunya, portarà aquest nom, alhora que l'itinerari passarà pels llocs on hi ha els vestigis mil·lenaris de la catalanitat de les nostres contrades.

La Caminada, volem que sigui eminentment popular i tothom hi ha de poder participar, des dels més petits als més grans. És una passejada matinal per la muntanya i no una cursa. Tothom podrà anar al seu ritme, i no és obligatori anar corrent ni a poc a poc. Tindreu documentació històrica i un plànol del recorregut i altres coses més. Doneu veus a tothom i veniu a inscriure-us al local.

NOU PRESIDENT DEL GRUP D'ESCALADA

A partir del mes d'octubre, s'ha fet càrrec de la presidència del Grup d'Escalada i Alta Muntanya (GEAM) en Lluís Carrasco, que substitueix en Jordi Lozada, que ha plegat per motius particulars. Desitgem al nou càrrec una tasca plena d'encerts.

DOS AUTOCARS PER ANAR A ESQUIAR A FRANÇA

La Secció d'Esquí ha organitzat una sortida a Valthorens, en combinació amb la companyia SKYBUS. Malgrat el desgavell que ha ocasionat la desfeta del "pont" del 5 de desembre, dos autocars d'esquiadors han tastat les primeres neus de la temporada.

Per l'activitat de la resta de la temporada, rebreu programes especials.

NECROLÒGICA

Hem rebut la trista notícia de l'òbit de la nostra associada Ade la Montaner, que a més de les seves bones qualitats ostentava la d'ésser del grup de socis fundadors de l'Entitat, conjuntament amb el seu espòs n'Enric Valldoseira, a qui des d'aquestes pàgines li fem arribar el nostre profund condol, que fem extensiu a la seva filla i parents. Descansi en pau.

JA TENIM CONSERGE

Després de la jubilació del Sr. Llaverias, havíem donat veus per si algú podia fer-nos aquest servei.

Doncs, bé, a partir d'ara us trobareu, saludant-vos al vestíbul l'Anna Carbonell, que serà la qui realitzarà aquestes tasques, obrint el local a partir de les 7 fins a les 10, atenent-vos els encàrrecs i al telèfon, i alhora, endreçant una mica el local.

Que per molts anys la puguem veure allí!

IX Travessa Matagalls-Montserrat

"La travessa Matagalls-Monestir de Montserrat és una prova no competitiva de resistència per muntanya que té per objectiu efectuar aquest recorregut en menys de 24 hores.

L'organiza el Club Excursionista de Gràcia, en memòria del gran excursionista que fou Mossén Jaume Oliveras, el qual la realitzà per primera vegada, el 4 d'agost de 1904."

Aquesta IXa. edició (prova biennal) va celebrar-se durant el mes de setembre, els dies 17 i 18.

Uns quants socis i amics vàrem animar-nos a anar-hi. Tot comença uns mesos abans, durant la travessa del GR; allà sortí a la conversa la possibilitat que hi participés un grup de l'entitat; ens engrescaren en Josep Voltà i l'Agustí Poch -ells ja hi havien participat en edicions anteriors-. Tot anava endavant. Pocs dies abans formalitzàrem la inscripció: en Josep Llosa, l'Agustí Poch, el Franc Alcaraz, el Josep Gordi i l'Eduard Montané. Ens esperava una llarga jornada a peu, concretament 79 km 743 m a fer d'una tirada.

Sortíem de Vilanova amb tren fins a Barcelona, i d'allà amb autocar fins a Coll Formic (al peu del Matagalls). La travessa començava dalt del cim, allà hi havia el control de sortida. Més de dos mil participants ens hi aplegàrem disposats a començar la petita aventura.

D'un quart de sis fins a un quart de vuit del vespre es podia anar sortint; uns ho fèiem tranquil·lament, però d'altres anaven pel "rècord" de l'edició anterior, que s'havia fixat en menys de deu hores.

L'itinerari seguia la Serralada Pre-litoral des del Montseny fins a Montserrat, passant, entre d'altres, pel Pla de la Calma, els Cingles de Bertí, Sant Llorenç del Munt, Serra de l'Obac...

L'organització fou del tot correcta -servei d'aigua, avituallaments, Creu Roja, emissores de ràdio...- La travessa, però, era llarga i calia prendre-s'ho amb calma; un dels moments difícils fou l'arribada al poble de Sant Llorenç Savall, molts decidiren abandonar, si no ho havien fet abans; hom calcula "baixes" al

voltant del 50 per 100. No era fàcil fer tants quilòmetres de cop... es notava un fort cansament, sobretot als peus. En Josep Gordi i el Franc Alcaraz ens deixaren en aquest punt de l'itinerari.

La marxa continuava -faltaven més de trenta quilòmetres- tot dirigint-nos cap a la Mola -últim obstacle important del recorregut-. El cansament no perdonava però la poca distància fins a l'arribada ens encoratjava. Ja falta poc! Entrada la tarda arribàrem davant el Monestir. Ho havíem fet en menys de 24 hores! Una estranya sensació d'esgotament i d'alegria ens va ocupar. L'organització ens donà un bonic recordatori de la gesta -un relleu orogràfic en guix de tot el recorregut-.

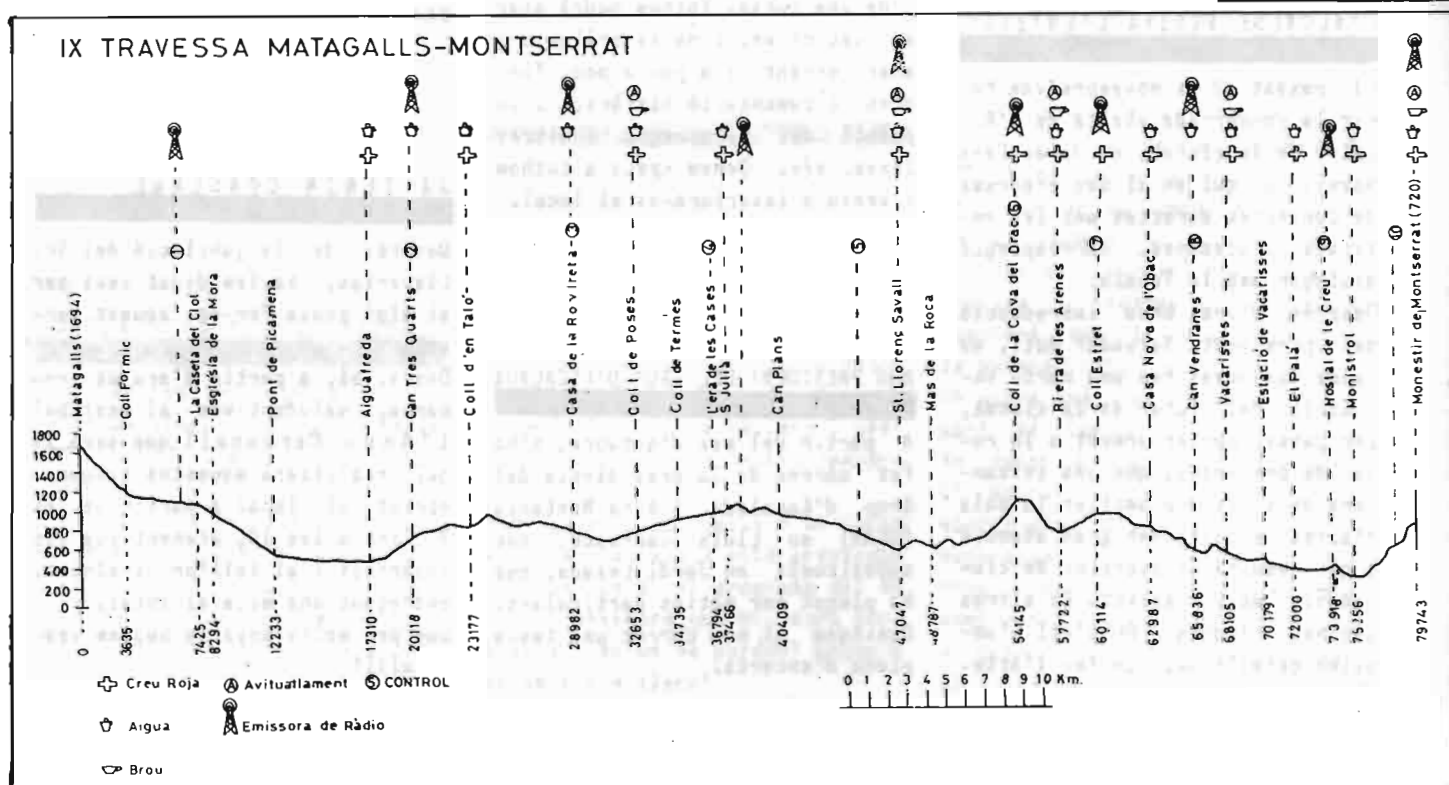
Ha valgut la pena?

És una bona experiència, però no acabes de treure'n tot el rendiment. Part del recorregut el fas de nit -d'Aiguafreda fins a Sant Llorenç Savall- i part el fas mig cansat, pensant només en arribar.

Això no ha estat res!

D'aquí a dos anys, tornem-hi.

Eduard

Comentaris mèdics de l'expedició Ski-Tukuche 87

Per Josep M. Jorba i Cremades

No són pocs els coneguts que tot xerrant mentre fem el café, m'insisteixen que escrigui quatre paraules sobre experiències personals i medicina de muntanya, després d'haver participat en l'expedició himalaïenca del Peneds-Garraf d'ara fa un any. Crec que les experiències són difícils de comunicar, tant les sensacions que un experimenta quan passen, com el record que deixan. Es fàcil pecar per defecte, o exagerar. Un conegut metge d'expedició em va dir que: - "Una experiència himalaïenca no es queda en termes mitjos, o no t'agrada en absolut per les privacions i la poca muntanya que s'arriba a fer (el millor és la aproximació), o t'enganya com l'heroïna' per tot el cúmul d'experiències extraordinàries que comporta". I és veritat, a l'expedicions s'ha de superar moltes traves de convivència, fer mil i una vegada el mateix camí pels camps d'alçada fent de "burro de càrrega"; passar privacions d'aliments, lleure, mal de muntanya, anyorança etc... Així doncs, hi ha alpinistes boníssims que són una nul·litat en una expedició i una vegada han probat l'Himalaïa, no hi tornen, preferint les jornades formidables als Alps o als Andes. Tantmateix hi ha especialistes en expedicions, que en l'ambient de muntanya no són considerats veritables muntanyencs ja que passen mesos d'expedició, però poques vegades surten a gaudir de les nostres muntanyes. Es evident, però, que per arribar a ser un himalaïste s'ha d'haver recor-

regut molts passos dins el món de la muntanya, però no tots els qui hi arriben els hi satisfà, excepte, pot ser, de "cara la galeria".

No és estrany sentir dir als expedicionaris que quan estan d'expedició se'n volen anar, i el fet de fer cim, també vol dir que és "fot el camp" del camp base; i en canvi de casa estant, pensem en les coses bones que vam viure i hi voldriem tornar.

També hi ha qui pensa que sempre són els mateixos, o amb ben poca variació, els que van a les expedicions, i a vegades no són els millors alpinistes. Això té la seva lògica; la qualitat humana de la gent, l'amistat entre els expedicionaris, la prudència per consideració als altres, la disposició a desfondar-se per preparar un camp d'alçada sabent que no ets el que tindrà l'oportunitat de pujar al cim; el coneixement del muntanyisme d'alta cota; la diferent facilitat en que el cos s'adapta etc... Es per això que expedicions d'élite, amb múltiples estrelles en general han estat un fracàs i bones expedicions s'acaben a pinyes (molt poques vegades confessades), atribuint de manera mesquina el fracàs a altres raons. També hi ha bons alpinistes que no s'adapten a l'alçada i altres mediocres que el seu rendiment és excel·lent, pot ser per que estan ja acostumats a patir per seguir als més forts a baixa alçada on la falta d'òxigen no és el factor limitador.

De totes maneres, l'anar d'expedició, com totes les'ex-

periències fortes, canvia l'escala de valors de les coses, i tot es posa al nivell que realment te. La gent a l'estar aïllats i sense els convencionalismes de la societat en que vivim, es comporta tal com és amb tots els defectes i qualitats. Per tots aquests motius us recomano que si teniu l'oportunitat d'anar d'expedició, tant per mar com per terra, no us ho deixeu perdre, es clar després de valorar les dificultats.

Properament, i una mica per encàrrec d'en Josep Blanes, aniran sortint aspectes mèdics de les sortides a muntanyes de gran alçada. Així es parlarà, en una serie de 4 a 5 articles, dels preparatius abans de marxar, els problemes que ens podem trobar durant les aproximacions, el mal d'alçada, la logistica de l'aclimatació, les congelacions i altra patologia ambiental, el tipus d'alimentació i consells dietètics, la prevenció i actuació davant d'un accident, estrès psicològic, farmaciola, etc...

Perque veieu que a les expedicions hi ha problemes parlarem de la nostra. Vam sortir amb dues persones amb antecedents d'úlcera duodenal, que va fer reforçar la far-

maciola amb medicaments per aquests problemes. Una persona estava convalescent d'una luxació traumàtica d'espatlla. Cap dels tres van presentar problemes.

Vem fer profil.làxi pel tétanus i hepatitis A, així com a quimioprofil.làxi antipalúdica amb cloroquina i pirimetanina, ja que tot i no ser un dels llocs de màxima endemia, era època postmonzònica i passàrem durant cinc dies per zones de selva subtropical. Les probes creuades de compatibilitat sanguínia, per si necessitavem alguna transfusió, les vam fer a l'Hospital Sant Camil.

La xafogor dels primers dies d'aproximació, ens feia sentir cansats. Perdiem molta aigua i sals per la suor amb la paradoxa de no se sentir gaire sed, tot i estant una mica deshidratats. Aquesta apatia dels tròpics desapareix a la setmana o com a màxim als 15 dies, però depen molt del tipus de roba que es porta; com historicament ens han ensenyat les colonitzacions espanyoles i angleses. L'aigua la potabilitzavem bullint-la o amb iode metàlic.

No van ser rares les sangoneres que ens picaben als peus o al cos, tot deixant-se caure dels arbres al sentir la

Germans nepalís (Foto J.Mª Jorba)

Nilgiris i Annapurnes des del Damphus Pass (Foto J.Mª Jorba)

calor (alguns expedicionaris creuaben els boscos amb parai-gües). Les ferides indolores sangraben varies hores degut a les substancies anticoagulants que tenen a la boca.

Tres persones van tenir gastroenteritis, una d'elles amb deshidratació inicial, que va fer restar el malat, el metge i dos portejadors durant 36 hores al poblet de Dana, en ple Kali-Gandaki. L'expedició per imperatius de temps va continuar endavant. Dos dies després ens reunirem al poblet de Marpha. Es curiós l'efecte psicològic del metge, ja que alguns expedicionaris ja estaven nerviosos per la falta del sanitari per si tenien algun problema. Això es va repetir durant la meua l'absència de tres dies del camp base.

Durant la marxa l'alimentació va ser a base de productes autòctons, i per tant força hipocalòrica i hipoproteica, el que va motivar l'afebliment d'alguns expedicionaris.

Durant l'aproximació també vam ser consultats pels habitants dels petits poblets. Vem veure asmes, una possible hèrnia de hiatus en una velleta, una insuficiència cardíaca en un

patriarca, moltes infeccions cutànies (sobretot en nens), una fístula freda a la cama suggestiva de tuberculosi ósia i mal de Pott. L'interrogatori es portaba a terme moltes vegades amb dos traductors. El primer traduïa d'algun dialecte o del tibetà al nepalès, i el segon que acostumaba a ser el nostre sirdar (Ongchu Lama Sherpa) al anglès. A la baixada vem donar la majoria de medicaments al metge nepalès de Marpha, que sobretot necessitava morfina per reduir fractures i calmar el dolor durant els transports. També ens va demanar antituberculosos, ja que es molt freqüent la tuberculosi, amb el dramatisme de saber el diagnòstic i no poder tractar-la. Al mateix Kali-Gandaki hi ha un petit dispensari subvencionat pels francesos al poblet de Tatopani.

Pujant al camp base vam trobar uns dels nostres portejadors estirat a terra, junt al bidó, tot plorant i tremolant. Ens va dir que en trobar-se rodejat per les boires tot sol, i recordar que hi havia un portejador enterrat de l'any passat al Damphus Pass, tenia por de continuar, pel que va tirar avall.

Al camp base vam trobar-nos amb la trista realitat del mal de muntanya. Mal de cap, insomni, pèrdua de la gana, infló d'ulls, peus..., disminució de la diuresi, i desgana per fer qualsevol cosa. Això no ens va estranyar ja que la pujada al camp base del Tukuche Peak que es troba a 5.020 m. d'alçada s'ha de fer, per condicionaments del terreny, amb 3 dies. A més aquest camp base està al Hidden Valley, entre el Damphus pass o Thapa La (5.150 m.) i el French pass (5.300 m.). El nom de French pass ve de l'expedició de Maurice Herzog de 1950 que va conquerir el Annapurna I. Com sabeu el primer objectiu era el Daulhaghiri, però els francesos al veure la gran cascada de gel i l'extensió de la carena del Tukuche desistiren. Podeu entendre que la vall amagada (hidden valley) es un parany que en el cas de problemes s'ha de pujar a un dels dos colls, ja que la vall de sortida natural va a parar al regne prohibit del Mustang. Per permetre'ns autonomia de 4-5 hores per pujar al coll de sortida a l'hipotètic malalt, es va decidir portar una ampolla d'oxigen a 200 atm. Quatre persones no van tenir problemes, sis van tenir símptomes de mal de muntanya i un no va

adaptar-se mai. Abans de sortir de Vilanova alguns membres parlaven de pujar el nombre més grand possible a dalt del cim, pero una vegada encarats amb la realitat del mal de muntanya, se sentia dir: - Encara que sols sigui un i avall !. Per sort a l'adaptar-se els anims van tornar. El 30 de setembre un dels que es va adaptar més ràpid va presentar un edema cerebral a 5.500 m amb coma que va ser necessari evacuar. Sort de l'oxigen ja que es van evitar les conseqüències neurològiques.

Durant els 17 dies de camp base no vam tenir importants problemes de convivència, encara que no van faltar. En canvi l'expedició japonesa al Daulhaghiri 2 dels expedicionaris van abandonar per aquestes raons. També es va presentar un abcès perianal que es va desbridar amb tractament conservador.

A la tornada la majoria habiem perdut de 8 a 12 Kg, i els menjars de Pokhara al Annapurna View d'estil anglès, i a Kathmandu vam ser pantagruèlics. Momos, bistecs de búfal, verdures fresques, fruites, iogurts naturals i amb fruites del famós Didico etc...

Cap hem patit malalties tropicals a la tornada.

optica holandesa

DESITJA A TOTS ELS SOCIS UN FELIC NADAL I ANY NOU

Plaça dels Cotxes, 6 - Tf. 8934169
VILANOVA I LA GELTRÚ

Francesc Macià, 92-Tf.8934046
VILANOVA I LA GELTRÚ

Plaça Llobregat, 5 - Tf. 8934196
LES ROQUETES

L'ESPELEOLOGIA (1ª part)

Aquestes nocions d'espeleologia van adreçades als muntanyencs i, en general, a tots els afeccionats que desconeixen el principi de la ciència de les coves i en volen saber alguna cosa.

Pensem que l'espeleologia és una ciència que neix del tronc de la Geologia i d'aquí passa a les branques de la hidrografia, la morfologia, l'ecologia, la paleontologia i d'altres. Com es pot veure, fer-ne un estudi exhaustiu ens portaria a un camí que fuig de la idea d'aquest article.

Hem de considerar l'espeleologia no com un esport per a veure qui fa marca de profunditat o de llargària. Aquest serà un petit treball per intentar posar-vos els principis fonamentals al vostre abast i al mateix temps esperonar l'afició cap a l'espeleologia culta, que doni uns resultats científics pràctics al nostre país i, per què no, uns novells espeleòlegs plens d'illusió.

Definim l'Espeleologia d'una manera concreta: ve del grec SPELEON = cova, i LOGOS = tractat; de fet, el conjunt de coneixements que tracten de les coves.

De la cova considerada en si mateixa i com a fenomen geològic en podem obtenir molts coneixements. En primer lloc, cal confeccionar un mapa topogràfic, el més detallat possible, amb les característiques que de bell antuvi no havíem tingut prou en compte, com les formes subterrànies, sigui en les parets rocoses erosionades, estalagmites, els dipòsits de blocs o fangs... Amb les observacions recollides podrem intentar reconstruir la història de la cova. Hem de pensar que les coves no són un element

aïllat dins de la morfologia terrestre, sinó que van lligades a una sèrie de formes semblants, juntament amb les quals constitueixen la morfologia i el mateix paisatge de la regió.

El seu estudi surt dels propis dominis per arribar més enllà: per exemple, les coves del Drac, a Mallorca, són un fragment d'una xarxa hidrogràfica subterrània en què drena bona part de la regió oriental de l'illa; la cova dels Hams n'és un altre fragment. Altres vegades és a l'exterior on es troba la solució de molts problemes plantejats en l'estudi de l'interior. Per tot això deduíem que l'estudi de les cavernes és complex i per emprendre'l s'ha de posseir un bagatge de coneixements científics. Pensem que el seu estudi no el fa un hom sol; si la cavitat és de poca entitat sí que pot fer-lo, però generalment són treballs d'equip.

Quan entrem a una cova desconeguda, s'ha de fer com a mínim en dues etapes: la primera servirà per fer-ne l'exploració, després n'aixecarem un planell per seccions i a continuació es faran les observacions científiques. Així haurem fet la topografia i l'estudi geològic i biològic de la cavitat.

Per circumstàncies ambientals, l'home es va veure obligat a abrigar-se, i així s'inicià la fase troglodita. Les llegendes gregues ens parlen constantment de coves habitades per Calipso, o per Polifemo. Al Renaixement és quan comença l'exploració de coves i avencs. Nagel a Moràvia, el 1748, baixà 136 m, d'ells 50 en vertical; Lloyd a Anglaterra, el 1770, Cardús a França, 1785. És quan comença a despertar l'interès del món científic, però és

Martel (1888) el que estructura la moderna Espeleologia edificant pedra sobre pedra, amb seguretat, fins a la seva mort l'any 1932. Gràcies a Martel l'espeleologia ocupa ara el lloc que mereix en les Ciències Geològiques. Aquí a Catalunya, l'any 1896, Puig i Llarraz va publicar "Cavernas y simas de España". Llavors l'espeleologia es regia per la prehistòria, només interessaven els descobriments de l'home de les caver- nes, fins que el pas de Martel per Barcelona creà un grup d'espeleòlegs al Club Muntanyenc, dirigit per N. Font i Sagué i prosseguit més tard per M. Faura i Sans. A partir d'aleshores tot varen ésser grups entusiastes ocupats en les diverses vessants de l'espeleologia.

Les cavernes s'han instal·lat quasi totes en les regions calisses, perquè ofereixen les més òptimes condicions per a la seva formació. La primera que fou estudiada està situada a la regió de la Dalmàcia denominada Karst, per això aquest nom s'ha convertit en clàssic en la morfologia de les calisses.

El conjunt de fenòmens geològics d'una massa calcària originats per l'acció de l'aigua es denomina aparell càrstic, del qual les cavernes constitueixen la part subterrània. Primer és l'absorció de l'aigua per la regió superficial, caracteritzada per l'extremada sequedat. Les fisures porten l'aigua a l'interior i llavors reapareixen a l'exterior si les condicions geològiques li són favorables. D'aquestes condicions, se'n deriven els avencs, les cavernes i les fonts, i mai podrem obtenir un coneixement complet d'una caverna si desconeixem la resta de tot el conjunt càrstic.

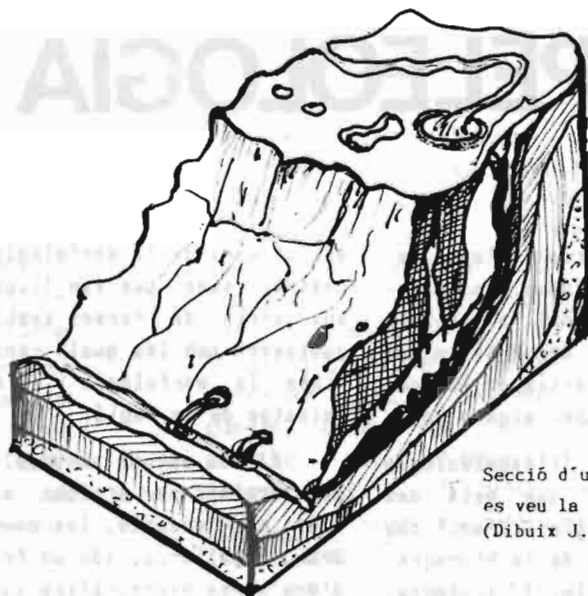
El massís del Garraf és un relleu resultat d'un modelat mixte entre l'erosió normal i de Karst, amb zones planes com és el Pla de Campgràs, Pla de les Basses, etc. La resta és un país de comes, de cims plans o suau-ment pujolats, que formen alineacions i nivells de muntanyes d'al-
tura quasi igual: la Morella, les Agulles, etc. Aquests relleus estan aïllats per valls seques i rambles profundes, tallades en gorges, especialment la vessant del mar, valls profundes l'excavació de les quals s'ha fet en diferents etapes, d'aquí ve aquest modelat mixte del massís.

En l'actualitat, el Garraf és actiu gràcies a la pluviositat de la zona, d'uns 500 mm anuals. L'exploració dels avencs més profunds permet arribar a la zona humida o almenys a la semi-humida que serveix de primera con-
ducció a corrents subterrànies

més baixes. Al fons de l'Avenc del Bruc hi havia existit un llac, al fons de l'Avenc dels Esquirols hi ha restes d'inundació temporal fins a la cota 130 m, o en l'Avenc de l'Arcada. Aquests són l'excepció dels centenars que existeixen al Garraf, com també són escasses les emissions: l'Ai-

guadolç de Sitges, la Falconera a Garraf, la Font d'Armena a Vallirana o la de Sant Ponç, a prop de Sant Sadurní d'Anoia, descoberta en la construcció del ter-
raplè de la via del tren.

Josep Voltà

Secció d'un conjunt kàrstic on es veu la formació d'un avenc (Dibuix J.Voltà)

Xurreria
Trifón
★
VILANOVA I LA GELTRÚ

LA MAQUINA
FANTASTICA

512/1024 Kb!!!
Hasta 4096 colores!
Es el Rey de la
Música!!
Puede ser compatible
con
un Mac, un PC, un
64 o un Amiga!!!

EL ORDENADOR QUE SE COMPRA 1 VEZ.

DEMANEU DEMOSTRACIONS A:
INFORMATICA

C/ Campanar, 2
Tfno. 893 54 52

HEY!

Poke

SOM PROFESSIONALS

08800 VILANOVA I LA GELTRÚ

AL CANIGÓ, PAS A PAS

12a. etapa: SEVA - SANT JULIA DE VILATORTA ; 115 participants ; 15,5 km ; 2 d'octubre de 1988

Després del llarg i calorós parèntesi de l'estiu que ens ha mantingut inactius (quant a GR) gairebé quatre mesos, reemprenem avui el nostre itinerari VILANOVA-CANIGÓ, que havia quedat interromput a SEVA, el 5 de juny.

Una mica mandrosos per la poca activitat de l'estiu i espantats pel temps que amenaça pluja, ens retrobem a la Plaça de l'Estació carregats de roba de recanvi que fa por. L'horari de sortida està previst per les 7 del matí, la realitat serà una altra... Avui ens toca fer el trajecte Seva-St. Julià de Vilatorta, per terres de la Plana de Vic en el seu límit amb les Guillerries, noms que sonen a tothom com a sinònims de paisatge bonic, i amb aquesta idea marxem animats.

Arribem a Seva i esmorzem escampats per la plaça on hi ha entreteniments per a la canalla i no tan joves, gronxadors, roda giratòria, etc. Altres esmorzen al bar Can Rafael. Segons informen veus autoritzades, resulta que la germana de l'amo del bar-restaurant de Seva és casada amb el famós novel·lista Garcia Márquez. Quan són 3/4 de 10 comencem la caminada. (Cada dia ens ho agafem amb més calma...). De moment enfilem la carretera, que deixarem de seguida. Teníem por de la pluja i ara veiem que lluu un sol que enamora. Al cap d'uns 20 min de camí, ens trobem paral·lels al curs del riu Gurri, que en algun sector forma uns gorgs bonics de veure.

Arribem al pont del Molí dels Horts, per on passava antigament el camí ral que anava de Seva a Taradell, un pont molt pintoresc; el travessem i seguim per l'altra banda, aigües amunt. I sempre pu-

jant arribem al punt més elevat de la serra de Montmany (696 m). Àmplia panoràmica sobre el poble de Seva i voltants immediats. Res seguim la carena que fa de límit entre els termes de Seva i Taradell; més endavant entronquem amb el camí ral per la carena del Pi Gros i pocs minuts després es divisa el poble de Taradell. Arribem al coll del mateix nom (830m) i aquí deixem el camí ral. Segons ens conta el Sr. Voltà, que ho sap tot, entre la boscúria es poden veure els dominis del famós bandoler Joan de Serrallonga.

Arribats a la collada de Mansa de 779 m, travessem la carretera i comencem a pujar fort per un senderol fins arribar al mirador de l'Enclusa, un bon mirador, per cert. Quan hi arribem nosaltres (al peu), ja veiem a dalt el Pitu Blanes saludant victoriós al costat d'una flamant senyera.

Situats al mirador, aprofitem la poca estona que ens deixen els "esgarrapamuntanyes" que van sempre al davant, per a fer un mos i gaudir de la panoràmica: Montmany, Guillerries, Plana de Vic, castell de Taradell... Del mira-

dor ens situem al cim Embon (865 m), vèrtex geodèsic, on fem una foto de conjunt. Són les 12 en punt.

Deixem el cim i continuem en la direcció que portàvem. Arrambats a la cinglera podem observar la morfologia del terreny, que adopta aquí formes veritablement divertides i capritxoses.

Una mitja horeta més tard, desemboquem a la collada del Villar (o La Trona), punt de confluència dels termes de Taradell, Viladrau i Vilalleons (St. Julià). Seguint la divisòria entre els termes de Vilalleons i Viladrau, podem divisar "la ciutat dels sants".

Una altra mitja hora i arribem al Santuari de la Mare de Déu de Puig-l'Agulla, centre pietós molt visitat pels de la comarca, al vessant del Montagut o puig de l'Agulla (810m), tot envoltat de bosc. Davant el Santuari hi ha serveis de bar i hostel. Mentre uns descansen, altres intenten (sense aconseguir-ho) comprar els goigs, i altres es "delecten" amb una aigua pudenta de debó. Això sí, l'indret de la Font és bonic, amb taules i ombrejat per dos cas-

El grup participant al GR a Sant Julià de Vilatorta (Foto B. Forgas)

tanyers de les Indies.

Alguns de la colla recordem amb una certa nostàlgia aquest pintoresc indret d'una marxa nocturna de fa molts anys.

Deixem el Santuari i continuem l'itinerari per corriols i viarans embrollats fins a desembocar a una ampla pista. Immediatament veiem el poblet de Vilallons i una mica elevada la gran masia de La Costa. El terra és cobert de fulles que anuncien ja l'imminent arribada de la tardor. Passem a freqüència d'una gran masia, El Puig, situada a 600 m. També veiem un freixe de considerables proporcions i ja de seguida divisem el poble de Sant Julià de Vilatorrada, on finirà l'etapa.

Arribem al Parc de les Set Fonts; aquí és el final definitiu de l'etapa i el moment d'endegar el dinar. Són gairebé 2/4 de 3. Després, i abans de reprendre el camí de retorn a Vilanova, fem un tomb pel poble, agradable d'allò més, amb cases notables de tipus modernista.

A les 5 de la tarda pugem als autocars per tornar a casa. Hem participat 115 marxadors i 9 acompanyants.

13a. etapa: SANT JULIÀ DE VILATORRA-PANTA DE SAU; 142 participants
16,6 km ; 23 d'octubre de 1988

Sortim com sempre de la Plaça de l'Estació, amb el retard que ens caracteritza i una mica de "mogu-da", ja que ens trobem que hi ha més gent que seients. Què ha passat, doncs?

Arribem a Sant Julià de Vilatorrada i un cop esmorzats comencem la caminada que ens ha de portar al costat del Pantà de Sau. Ens han assegurat que serà un trajecte molt bonic i ens ho creiem, naturalment. Són dos quarts de deu en punt quan engeguem la marxa. Sortim del frondós Parc de les Set Fonts, on vàrem finalitzar l'etapa anterior. Trobem la carretera de Sant Hilari Sacalm i la travessem. Observem algunes cases que daten de finals del s.XVIII. Sortim del poble i al cap de mit-

El mirador de l'Enclusa (Foto M.Vidal)

ja hora aproximadament, arribem al capdamunt del serrat de sant Ponç (652 m), on gaudim d'una bonica panoràmica malgrat la boira que avui tenim a sobre.

Més endavant seguim per un corriol fortament pujador que discorre entremig d'un bosc d'alzines. La boirina dona un aspecte fantasiós a l'entorn, ajudada pels colors de la tardor que ja ens ha visitat; els contrallums en aquestes raconades frondoses fa les delícies dels afeccionats a la fotografia.

Travessem la capçalera del Sot Fosc, atapeït de falgueres (més fotografies), i passat un collet podem distingir el mirador de la Mare de Déu dels Cingles, on arribarem més endavant.

Després de passar per algun senderó bastant relliscós, que fa retardar un xic la marxa, arribem a un collet al peu de l'encastallat monestir o canònica de Sant Llorenç del Munt, situat a l'extrem d'una cinglera al peu del puig de Sant Llorenç (856 m). Tot

i que seria interessant d'arribar-s'hi ho deixem córrer i seguim endavant. Trobem terreny de gres.

Portem ja més d'una hora de camí quan arribem al coll Pedrís, de 775 m alt. Aquí deixem el terme de sant Julià per entrar en el de sant Sadurní d'Osormort. Magnífica panoràmica dels voltants de sant Feliu de Planeses, i al fons, dels cingles de Tavertet, Rupit i el Far. La boira ha començat d'esvair-se. Ara ja ens queda al davant mateix el cingle dels Munts, amb el mirador de la Mare de Déu dels Cingles, que abans esmentàvem, i el Salt de la Minyo na en el seu extrem.

Enfilem amunt un corriol de fort pendent; més endavant es pot divisar el poble de Folgueroles, lloc de naixement de Mossén Cinto. Entrem al terme municipal de Tavèrnoles. Veiem les edificacions de l'Hostal dels Cingles i arribem al capdamunt de la forta pujada que ens porta al mirador de la Mare de Déu dels Cingles.

Des del mirador, ara que ja no hi ha boira, tenim una vista esplèndida: Vilanova de Sau i el Pantà, al peu del cingle de Tavertet, on anirem a la propera etapa, i més enllà el del Far. Hi passem una bona estoneta, això sí, fent torns per abocar-se a l'extrem del cingle, perquè resulta una mica just... Tot plegat un veritable regal per a la vista. Tornem a la pista on érem i continuem fent camí. Passem ara per davant de l'Hostal dels Cingles; anem seguint la divisòria entre els termes de Tavèrnoles i Vilanova de Sau. Arribem a una cruïlla indicadora de GR i PR. Continuem rectes amunt i ens atansem al cingle; davant veiem el poble de Vilanova de Sau i sota mateix nostre tenim un turonet aïllat, és el Castell Bernat. La vista és ara també magnífica, dominant els cingles que formen cadena fins al Far.

Baixem del cingle per un senderol de fort pendent i marcades zigzagues. Quan es fa més suau ens podem dedicar més còmodament a agafar algunes cireretes de pastor, encara que no estan prou al punt. Hi ha qui li ve salivera pensant ja en la propera sortida! Ara planegem en direcció al Castell Bernat, el camí és més transitable i els esbarzers no molesten tant. Aviat veiem l'església de Vilanova de Sau, travessem el torrent dels Romanins i passem per una zona de castanyers. Més d'un pare amatent aprofita per mostrar el curiós fruit d'aquest arbre al seu fill, que no l'havia vist mai. Això és una castanya...? exclama tot parat.

És la una del migdia i ja tenim el poble a tocar. Travessem la carretera de Vic al Pantà de Sau, i entrem a Vilanova de Sau pel carrer de les Guillerries. Si ens girem tenim una magnífica panoràmica dels cingles de Vilanova de Sau al peu de la serra de Puigdefar. Ens anem a assedegar a la font de la plaça Major i continuem en direcció a l'església de Santa Maria, al costat de la qual ens quedem a dinar.

Després de dinar continuem el camí que ens portarà al costat de

la presa del Pantà. La llum del sol il·lumina ara de ple els cingles que tenim a l'esquerra; es respira un aire deliciós de tardor; anem caminant sense pressa. Travessem altra vegada la carretera que va de Vic al Pantà de Sau, deixem can Portet i continuem pel torrent de les Formigues. Comencem a veure ja clarament el Pantà amb Can Mateu i La Casica, voregem el Mas Francès i ara apareix davant nostre, magnífic, el Pantà de Sau amb el campanar romànic de Sant Romà emergint de les aigües, estampa que s'ha fet típica. Abans de baixar al costat de la resclosa fem un curt trajecte per a veure més de prop el campanar submergit.

Comencem la llarga baixada d'esca-la (si no ens equivoquem comptem 475 graons) fins arribar al costat mateix de la resclosa; allà trobem els autocars que ens han de tornar a Vilanova. Marxem quan encara no són dos quarts de cinc de la tarda.

Avui hem pres part 142 marxadors. Sembla que això s'engresca, oi?

14a. etapa: PANTÀ DE SAU (HOSTAL LA RIBA) - RUPIT ; 206 participants; 12,7 km ; 20 novembre 1988

Decididament Rupit és un reclam que no falla. Avui l'èxit ha superat, però, totes les previsions. 206 marxadors més alguns acompanyants, quatre autocars, quatre. Això es desborda. Una cosa semblant no s'havia vist mai a les sortides del GR. A la plaça de l'Estació hi ha un maremagnum impressionant i quan aconseguim encabir tot el personal dins els autocars, respirem... L'horari de sortida s'havia previst per a 2¼ de 7 del matí, però amb tot això, ja se sap. Avui la sortida promet ser molt moguda, i més animats que mai, empenem camí cap al Pantà de Sau. A la Plana Rodona recollim algun marxador més i a Vic encara s'hi afegeix una bona colla. Algú insinua si és un autocar, o bé un cotxe de línia...?

Arribem mig endormiscats al Pantà de Sau, però com ha previst molt

El Mirador del Salt de la Minyona (Foto J.Marti)

bé l'Agustí Poch, que és el que manega tot això, no comencem a caminar al costat de la resclosa, com pertocaria, sinó que ho fem una mica més amunt, i així els autocars ens traslladen davant mateix de l'Hostal de La Riba, estalviant-nos un tram llarg per asfalt i pujada.

Els amos de l'Hostal ens reben una mica espadats, i per por de no ensorrar el local, alguns, molt sàviament, es queden a fora. I és que no hi cabem tots, la veritat.

Comencem a caminar a les 10 en punt. Avui deixarem les Guillerries i entrarem al Cabrerès o Collsacabra, nucli principal de la Serralada Transversal Catalana. Hem travessat el riu Ter i ens dirigim a la cinglera de Taverdet. La pujada per la canal és coberta de vegetació i molts arbres, i com que a resultes de la gran gernació que avui anem la marxa es fa una mica lenta, aprofitem l'avinentesa per menjar les cireretes que els que van al davant de tot tenen la gentilesa de deixar-nos. Aprofitant també les parades i l'estretor del corriol, n'hi ha un de la colla que no perd el temps i ens atraca amb bons d'ajut per a Nicaràgua -això ens fa recordar que ens trobem a les contrades del famós bandoler Serrallonga-.

Pausadament, però amb constància, anem pujant. Llàstima de la boira que no ens deixa gaudir del paisatge! El darrer tram de la canal és un senderó de fortíssim pendent; sort de la vegetació que ens empara i de la boira que no ens ho deixa veure bé...

Arribem a dalt la cinglera d'on contemplem la panoràmica mig amagada per la boira, i entrem a Taverdet, on fem una bona parada per visitar l'església i el poble.

Deixem Taverdet i enfilem direcció l'Avenc i Rupit. A pesar de la boira aconseguim veure el pantà de Sau, que algú abans havia confós amb un toll...

Tot al voltant nostre és gris, gris de boira i de les típiques formacions de margues, caracte-

rístiques de la zona. L'itinerari discorre per damunt les cingleres de Collsavenc; travessem una zona on podem admirar uns magnífics exemplars de roure, i arribem per fi a l'Avenc, antic casal d'una família noble, d'estil gòtic-renacentista. El conjunt és una meravella. Hi fem una paradeta aprofitant també alguns tímids raigs de sol. Més endavant arribem al Pla Boixer, on destaca, a l'esquerra, la Rocallarga. Ens anem acostant de nou a la vora del cingle, i fent cas de les recomanacions del dossier, ens aboquem a la dreta. La panoràmica és admirable. A sota mateix nostre tenim una immensa catifa d'arbres, atapeïts, amb tots els colors propis de la tardor. Fantàstic! Ens hi delectem una bona estona.

Seguim fent via, cada cop més animats per la vegetació que ens envolta. El paisatge és certament bonic, i a banda i banda del camí veiem gran quantitat de bestiar. Arribem a Can Rajols. Un cop passat aquest mas, ens endinsem en un bonic bosc de faigs; més endavant es transforma en alzinar. Poc després ja es pot veure, a prop, el poble de Rupit, i hi arribem tot seguit.

El nucli antic del poble ens queda a la dreta, a l'altra banda de riera. Malgrat els 200 i escaig que anem, el cèlebre pontet penjant resisteix l'embat. I és que som gent civilitzada i hi passem de 10 en 10, tal com està manat.

Ens encabim allà on podem per a dinar. I es pot dir que no dinem "arrupits", però sí encongits, i això els que aconseguim entrar en un bar, perquè n'hi ha que s'han de quedar a fora el carrer i després els veiem entrar amb cara de fred.

Com que ens queda temps, l'aprofitem per a donar un tomb pel poble, que sempre agrada i sorpren, i els dibuixants del GR també ho aprofiten per acabar de fer els seus apunts.

De retorn a Vilanova, la majoria ens quedem endormiscats i un autocar que havia d'aturar-se a Vic a deixar una colla hi passa de llarg... I és que ja se sap, amb tanta gent.

Malgrat la nombrosa participació, però, tot anà molt bé. I a veure, doncs, la propera. Quants serem? Que no decaigui!

Al peu del cingle, pujant cap a Taverdet (Foto M.Vidal)

TROBADA D'ESCALADORS DEL PENEDES-GARRAF

Amb motiu de la VI TROBADA D'ESCALADORS celebrada el dia 17 de novembre, l'entitat organitzadora va convocar alguns escaladors de les nostres comarques per tal de posar a debat en una taula rodona algun tema d'interès per a tots els qui practiquen aquest esport.

El tema va ésser "Les escoles d'escalada", tema que si ha fet parlar molt és perquè no totes les zones denominades o considerades com a escoles d'escalada reuneixen unes condicions prou adients per tal de garantir el màxim de seguretat; algunes, per això, ja s'estan posant al dia, com la nostra paret de la Talaia, davant de Lurdes, que ja està equipada en imillorables condicions.

Tornem a la taula rodona, que sí que va ésser rodona i ben gran, malgrat la inassistència d'alguns convidats. Tot i així ningú no es tallà i es donaren opinions per tots els gustos.

En el primer punt que encetà la polèmica, els companys del centre organitzador de la trobada, que han equipat unes vies al MONTMELL, exposaven el seu criteri amb la utilització o no del magnesi en aquella zona d'escalada, fent constar que cap via d'escalada havia estat oberta amb la utilització d'aquest mineral. Fins i tot estaven disposats a col·locar un cartell anunciador al peu de la paret per tal que se'n assabentés el personal.

Després de parlar-ne molt no s'arriba a definir cap postura concreta, d'altra banda molt difícil, ja que alguns són partidaris de la utilització de magnesi i d'altres només quan la dificultat ho requereix; però sí que s'estava més d'acord que l'escalador té dret a emprendre les seves aventures com cregui oportú, mentre allò no sigui un perill per als altres.

Un altre tema que portà també cua va ésser el de les diverses aus que habiten en alguns recons de les escoles d'escalada i que sembla que són en perill d'extinció. Es deia que no s'escalés en les èpoques de cria per tal de deixar en pau els animals, i que així no es veiessin en la necessitat de canviar de niu; també es manifestà que si es té coneixement d'algun rapinyaire o una altra espècie seria bo comunicar-ho al Grup Ecologista a fi de fer-ne un catàleg i vetllar per la seva integritat, un catàleg secret, és clar, ja que si arribés a mans dels caçadors els haurien de veure en fotos antigues.

Per part d'alguns assistents es manifesta també que el mal que farien els escaladors seria quasi bé nul comparat amb el que causen realment els veritables detractors de la natura, urbanitzacions desmesurades i incontrolades, incendis forestals, caçadors i una contaminació cada cop més elevada.

Es tanca el tema amb el dubte de si algun dia s'haurà d'impedir l'escalada en algunes coves, per tal que els rapinyaires sobrevisquin una mica més.

En definitiva: una taula rodona força moguda i ben remullada amb moscatell i coca. Més que solventar cap cosa, esdevingué un recull d'opinions i d'idees sobre uns temes de difícil solució; això sí, allí ens tornarem a saludar amb companys dels que feia temps no en sabíem gaire cosa. Llàstima, però, que no hi erem tots.

Toni Castelló

Notícies i Comentaris

Un mirador al Mas Gros

El turó del Mas Gros és un pujolet de 119 m d'altitud situat entre el torrent del Mas Baró i el Mas d'en Mata, edificació que queda emplaçada actualment dins el camping Vilanova Park. Dalt d'aquest cim hi ha les restes de l'edifici que donà nom al turó. Amb prou feines s'aprecien els fonaments i al seu costat hi ha un xup amb volta de canó, reomplert amb pedres i deixalles. Es diu -sense gaire base- que havia estat un antic hostel, suposició un xic capciosa ja que es troba massa enlairat respecte al camí ral.

A la part de llevant d'aquest turó s'ha format una poblada barriada de xalets, casetes i horts familiars que travessa el torrent i arriba just al camí vell del Mas Baró. Els propietaris han adoptat el nom de Mas Gros per a designar aquesta zona. Com hem dit, els horts invadeixen el fondal per on passa el torrent del Mas Baró i aquest fet ocasionà una víctima mortal en el curs del sobtat aiguat del 4 d'octubre de l'any passat.

En un article publicat en un periòdic local l'any 1967, manifestàvem que valia la pena pujar a aquest turonet per a contemplar un extens panorama del terme municipal. Sembla que, amb cert retard, hom ha fet cas d'aquest suggeriment, i en el curs del passat estiu s'ha obert una pista des del collet del Mas d'en Mata fins al cim del pujol, on hi ha els dipòsits de la urbanització. La via d'accés recomanable és la que voreja la tanca del camp, des de la carretera de l'Arboç al collet esmentat, i que és asfaltada. Hi ha un altre accés des de la carretera de la Plana, però és estret i pedregós. Ens referim per a vehicles, naturalment.

Variant de carretera a Gerri de la Sal

Tot passant per la carretera que transcorre pel costat de la Noguera Pallaresa, es poden contemplar un seguit de paratges meravellosos. Des del congost de Collagats fins a la Vall d'Aneu es visiona una pel·lícula amb uns colors ben reals, com no podem contemplar ni al cinema ni a la televisió.

Actualment està en projecte una variant de carretera per tal d'estalviar el pas per dins el poble de Gerri de la Sal, i els del MOPU, tirant pel dret, la voldrien fer passar per sobre les típiques salines, malmetent un dels pintorescs paratges esmentats. Els ha estat suggerit que la variant passi per dalt la muntanya o pel darrera la col·legiata de Santa Maria, projecte aquest darrer que faria necessària la construcció de dos ponts per sobre la Noguera, cosa que faria augmentar el pressupost. I ja se sap, "ells" són els amos de les pessetes.

Les pedreres del Garraf

El passat més de setembre un diari barceloní informava que la Diputació de Barcelona havia presentat una sol·licitud formal a la Direcció General d'Indústria de la Generalitat per a procedir a la clausura de cinc pedreres situades dins l'àmbit del Parc Natural del Garraf, per la sospita que la majoria estan fora de reglamentació, ja que és preceptiu renovar periòdicament la concessió, tràmit que sembla que no s'ha complert en alguns casos.

En un gràfic adjunt, hi veiem marcades les pedreres de Vallcarca, Fondo de la Falconera, Fondo de Garraf, la Ginesta i Cova Fumada.

Inauguració d'un sector del GR-92

El propassat diumenge 6 de novembre fou inaugurat el primer tram d'aquest sender de gran recorregut que transcorrerà per les serres i planes del litoral, des de Portbou a Ulldecona. Aquest primer tram va des de Portbou a Santa Coloma de Gramenet, on finalitza en una zona propera al poblament ibèric del Puig Castellar, on s'inaugurava també un monòlit commemoratiu. Hi assistí el President Jordi Pujol amb la seva esposa, el conseller de Cultura de la Generalitat, el director general de l'Esport, presidents de les Diputacions de Girona, Tarragona i Barcelona, batlles de Santa Coloma i Ulldecona, representants de la majoria d'entitats excursionistes de Catalunya i de l'Associació de Marxes a Cavall de Catalunya. Al finalitzar els actes es produí un desagradable incident protagonitzat per un grup de veïns de Can Franquesa que protestaven per unes deficiències del seu barri completament alienes a la Generalitat i als excursionistes.

Els responsables de la vegueria del Penedès, que tenen al seu càrrec la recerca de l'itinerari entre Sant Climent de Llobregat a Bonastre, hauran d'accelerar els seus esforços en establir aquesta ruta, ja que la inauguració més amunt esmentada constitueix un esperó i un repte que no es pot defugir. El total del sender de Gran Recorregut mesurarà una llargada de 270 quilòmetres.

Notícies i Comentaris

Poti-poti administratiu

En aquest mal administrat país on ens ha tocat viure, sembla que ens hàgim de regir a cops de decrets, lleis i prohibicions inflexibles i rigoroses, que després, hom s'encarregarà de saltar-se i menysprear. El que més indigna és la precisió mil·limètrica que vol imposar-se en matèries on cal un estudi flexible en la idoneïtat de les mesures. Un exemple clar del que volem dir és la discutida "lleï de costes". S'ha posat un límit de 100 m des de la línia de les aigües del mar per a poder edificar. La veritat és que encara es fan barbaritats. Hem vist fotografies de construccions a mig fer sobre mateix de la sorra prop de la desembocadura del Gaià, i d'altres ran mateix de les roques on peten les ones a l'Ametlla de Mar. La intenció de la llei en principi és bona, però poc mesurada. En aquest sentit no podria edificar-se un far dalt d'un penya-segat coster dins la zona prohibitiva.

Estem completament d'acord que és precís protegir la zona del litoral en contra de la cobdícia especuladora. Un exemple el tenim en la zona costera entre Vilanova i Sitges, que ha estat objecte d'interès per part de la nostra entitat en establir-hi un itinerari excursionista. Creiem que entre la línia marítima i la fèrria, i fins i tot alguns metres més amunt, no pot edificar-s'hi cap habitatge permanent, exceptuant-ne alguna guingueta desmuntable per a servir begudes fresques en temps estiuencs, amb les degudes atencions sanitàries.

Ens han dit que hi havia intenció de convertir el xalet de la Sal en "boite" nocturna, projecte que cau plenament dins les normes a prohibir. Ja fa alguns anys, s'edificà l'anomenat poblat marítim del Racó de Santa Llúcia i allà es cruspiren part del ca-

minet costaner i calgué improvisar un pas precari entre el baluart i la piscina. Ningú en protestà públicament, i s'havia produït una invasió del límit marí-timo-terrestre. Un cas similar és el del poblat mariner de l'Aiguadolç de Sitges.

En aquest mateix sentit restrictiu-permissiu citarem els temors que manifesten els habitants del Pallars Sobirà per les mesures d'ampliació de la zona d'influència del Parc Nacional de Sant Maurici-Aiguës Tortes. Creiem que, més que privar que hi pasturin quatre bucòliques vaques o que es faci una tala controlada, el que tracta d'evitar-se és que desapareixin boscos sencers o que es construeixin nuclis horribosos com el de la Vaquèira. Per cert que en aquest darrer lloc ara estan canviant la qualificació urbanística per tal de legalitzar les construccions existents que, al cap d'un munt d'anys s'han adonat que eren irregulars. Fins i tot el nucli de la Pleta, on hi ha el casal on fan les estadives hivernals els membres de la família reial espanyola.

I finalitzem aquest capítol de decrets citant el d'expropiació del futur polígon de tir d'Anchuras on, segons el ministre Serra, hi faria més mal a l'ambient natural la presència de l'home que l'esclat dels obusos, míssils i napalm. Déu ens protegeixi de l'ecologista Narcís!

Una central tèrmica al peu del Pedraforca

Darrerament s'ha decidit que per a fer rendibles les explotacions carboníferes de Saldes, caldria establir una central tèrmica just a la boca de les mines, igual com la que funciona a Cercs. Si tenim en compte les malvestats que han ocasionat els fums saturats de sofre en la vegetació d'aquell entorn, cal oposar-se enèrgicament a aquest projecte i

repetir la nefasta experiència. Salvar uns llocs de treballs és una bona causa, però no ha de ser mai a compte d'ocasionar destruccions irremediabls i, a més, en un indret declarat Parc Natural.

Es diu que s'utilitzarien noves tècniques per a evitar la contaminació, però el que no ens estalviarien seria la contaminació visual. Podem imaginar-nos l'impacte negatiu del Pedraforca vist des de la Maçana amb l'estràfolària baluerna als seus peus. Que no serveix per a res la declaració de Parc Natural?

Qui no vol brou, dues tasses

Fa poc temps ens queixàvem del poc ressó protestatari que ha tingut el projecte de la futura autopista del Garraf. Encara s'ha de donar la primera paletada d'aquesta obra, quan ja s'anuncia que d'aquí a pocs anys serà insuficient i caldrà obrir-ne una altra paral·lela i més cap a l'interior del massís. I tothom calladet! Ni particularment, ni per la Diputació, que té cura del projecte del Parc Natural, ni mitja paraula. De mica en mica ens l'aniran reduint a una mínima extensió testimonial.

De moment per al primer projecte hi ha bufetades per a obtenir-ne la concessió de construcció i explotació, ja que es preveu extreure'n sucosos beneficis. Les cinc empreses que s'han presentat a concurs rivalitzen en rebaixar el cost, efectuant-hi millores i reduint el temps d'entrada en funcionament que, en principi, es preveu cap a darreries del 1991.

La nostra comarca en sofrirà les conseqüències a l'esdevenir zona d'expansió de Barcelona. Els taurons de l'especulació ja deuen esmolar les dents i estudiar l'adquisició de terrenys. Plana i muntanya, naturalment.

L'ETIMOLOGIA DEL TOPÒNIM FOIX

En estudiar¹ el document de dotació de l'església de Sant Miquel d'Olerdola, que va ser consagrada l'hivern corresponent al pas de l'any 991 al 992,² vaig veure que entre els diversos punts geogràfics que s'esmentaven com a límit del territori olerdolà hi havia el riu Foix, el «riu de Fouexo». Deixant de banda la seva identificació, que no presentava cap problema, la forma llatina que el document donava a aquesta nom permetia d'intentar aclarir l'etimologia del topònim.³ La publicació de la miscel·lània dedicada al doctor Enric Moreu-Rey m'ofereix ara l'ocasió de publicar aquest estudi, que vull que serveixi per a manifestar-li la meua estima per la seva vàlua científica i intel·lectual i el meu agraïment pel seu mestratge i per l'ajuda que en tot moment he rebut d'ell.

* * *

El riu Foix neix a l'extrem nord-oest del Penedès, una mica al nord de Pontons, i va a desembocar al mar, al costat de Cubelles. En el seu recorregut passa a prop o al costat de poblacions com Torrelles, Sant Martí Sarroca, Els Monjos, Santa Margarida, Les Massuques i Castellet. Diversos punts geogràfics relacionats amb el riu tenen, com ell, el nom de Foix. De tots ells, el més important històricament és el castell de Foix, situat uns quatre quilòmetres i mig curs avall de l'origen del riu. Això planteja una primera qüestió: la de si el nom es va donar primer al curs d'aigua i d'ell va passar al castell, o bé si el procés fou l'invers. D'acord amb els documents, ambdues possibilitats són admissibles, perquè l'un i l'altre nom apareixen gairebé contemporàniament: el del riu l'any 992 i el del castell el 1067.⁴ De tota manera, resoldre aquest problema no és important per a l'aclariment de l'etimologia del topònim, almenys no de manera principal.

Fora de la conca del riu Foix, aquest nom té una presència molt reduïda a terres catalanes. Hi ha un coll de Foix una mica al sud d'Ivars de Noguera, i una torre de Foix prop de Guardiola, al Berguedà. Existeix també el poble de Foixà, a l'Empordà, però tot sembla indicar que la seva etimologia no té cap relació amb la que més endavant indicaré per a la paraula Foix.⁵ En resum, de tots els Foix existents a Catalunya el Foix del Penedès és el més important.

Una primera possibilitat etimològica que no pot ser rebutjada sense ser presa en consideració seria la de suposar que el nom Foix és un nom importat, un trasllat del Foix occità a terres catalanes. Aquesta mena de trasllats, ben evident en topònims moderns (Nova York, Cartagena [d'Índies], Guadalajara [de Mèxic], etcètera), fou també corrent a l'edat mitjana.⁶ Si en aquest cas s'esdevingué així, no caldrà pas que ens esforcem a cercar el sentit del Foix català: hauria estat rebut, sense entendre'n el sentit, de l'altra banda dels Pirineus. Ara bé, segons Dauzat,⁷ en l'època carolíngia, una mica abans dels primers testimonis catalans, el Foix occità es grafava Fuxu, i en canvi el nostre Foix tingué des del principi la forma de Fouexo o de Fodexo, preferentment la segona.⁸ Per tant, encara que aquesta diferència no pugui arribar a constituir una prova definitiva, cal admetre que és real, i que almenys textualment no es pot donar cap argument a favor d'un parentiu entre l'un i l'altre Foix.

Un altre inconvenient, que representaria un obstacle per a poder treure conclusions de les formes llatines de la paraula Foix proporcionades pels documents, seria la possibilitat que aquestes formes no fossin un testimoni de la manera com es pronunciava el topònim en el període estudiat, des dels segles X al XIII, sinó simples llatinitzacions erudites, sense arrel popular. Tampoc no hi ha respecte a això cap resposta segura i irrefutable, però s'ha de convenir que les variants Fodex, Fodexo, Fodeixo, Foex, Fodeix no tenen en absolut l'aspecte ben arreglat d'una acomodació d'un mot català al llatí,⁹ i més aviat semblen ser la transcripció, inhàbil, d'una forma vulgar. D'altra banda, aquests documents tenen una procedència molt diversa geogràficament i cronològica, i no sembla lògic suposar que entre escriptors diferents i allunyats s'hagi arribat a formes tan semblants, i malgrat tot diferents, si no és que siguin condicionades per una pronúncia popular que s'han vist obligats a respectar.

Acceptant doncs, com a opinió si no del tot segura almenys més probable, que el Foix penedèsenc no és un trasllat de l'occità, i que les formes que tenim documentades no són llatinitzacions cultes sinó testimonis de l'evolució real del mot, passem a intentar aclarir el sentit i el procés evolutiu d'aquest topònim des del seu origen llatí fins a la pronúncia actual.

Els textos més antics en què apareix la paraula Foix són els següents:

- a) any 992: «...et uadit usque in riuo de Fouexo»¹⁰
- b) any 1067: «...ex parte meridiei affrontat in termino de castro de Fodex»¹¹
- c) any 1067: «...de meridie in termino de kastello de Fode(e)xo»¹²
- d) any 1086: «...ipso molino quod habet in rivo de Fodexo»¹³
- e) any 1143: «...alodium quod abeo et abere debeo in termino de Fodex»¹⁴
- f) any 1145: «...alodium quod habeat et habere debebat in termino de Fodex»¹⁵
- g) any 1156: «...alodius que sunt... in termino de Fodex»¹⁶
- h) any 1161: «...ego Bernardus de rivo de Fodexio, ...signum Bernardi de rivo de Fodexio, ...fratrum predicti Bernardi de rivo de Fodexio»¹⁷
- i) any 1169: «...Bernardus de rivo de Fodex, ...signum Geraldí, presbiteri de Fodex»¹⁸
- j) any 1185: «...et s. Marie de Foex III solidos»¹⁹
- k) any 1197: «...alium infra terminum castri de Fodex qui vocatur Rainier, ...Eimerich de Riudefodeyx»²⁰
- l) any 1198: «...dimito Guillelmo de Terrachone ipsum meum castrum de Fodex, ...cum CCC^m morabetinos quod debet Guillelmo de Terrachona per castrum de Fodex»²¹
- m) any 1210: «...llega al citat fill Guerau Pere lo castell de Fodex ab sos feus»²²
- n) any 1212: «...omnem meum honorem quod habeo et habere debeo in termino Sancti Martini et in termino de Foix»²³

1. Treball en curs de publicació: Ignasi M. MUNTANER, *El document de dotació de l'església de Sant Miquel d'Olerdola*, «Butlletí del Grup d'Es rudis Sitgetans», del núm. 21 (desembre de 1981) endavant.

2. Es tracta del document que ha estat copiat amb el núm. 277 al volum IV dels *Libri Antiquitatum Ecclesiae Cathedralis*, que són a l'Arxiu Capítular de la Catedral de Barcelona.

3. Pense que aquest tema no ha estat tractat encara de manera aprofundida. Joan COROMINES, *Estudis de toponímia catalana*, vol. I (Barcelona, Barcino, 1965), pàg. 251, es limita a dir que és mossàrab, encara que, segons l'explicació que dona al començament del capítol, sembla que hi inclou com en un calaix de sastre, tots mena de noms pre-arabs amb tal que no siguin romans, pre-romans o germànics. Manuel de MORILLAS, *Els noms de rius i els noms fluvials en la toponímia catalana*, «Butlletí de Dialectologia Catalana», 1924, pàg. 13, pensa, sense donar-ne cap raó, que Foix ve de fuscus.

4. Vegeu per a aquestes dues dates els documents a i b, citats més endavant.

5. La terminació -a sembla indicar que Foixà prové d'una paraula llatina en -anus (cf. Enric MOREU-REY, *Els nostres noms de lloc* (Mallorca, Moll, 1982), pàg. 137 i ss.). En el cas concret de Foixà l'origen hauria estat un Fuscianus, que indicaria qualitat de fuscus «fosc». De fet, a Juvenal hi ha un Fuscinus com a nom de persona, i també Fuscus és un cognom llatí corrent (hi ha un Cornelius Fuscus i un Aristius Fuscus, entre d'altres).

6. Cf. MOREU-REY, op. cit., pàg. 111 i ss.

7. A. DAUZAT - Ch. ROSTAING, *Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France* (Paris 1963), s.v. Foix.

8. La diferència que hi ha entre les formes Fouexo i Fodexo ha de tenir una explicació. Miraré de donar-ne alguna al final d'aquest article.

9. No així la forma Fouexo, que podria molt bé ser una llatinització.

10. *Libri Antiquitatum Ecclesiae Cathedralis*, vol. IV, doc. 277 (Arxiu Capítular de la Catedral de Barcelona).

11. *Liber feudorum maior* (ed. Francisco MIGUEL ROSSELLI), 2 vols. (Barcelona, CSIC, 1945), doc. 229.

12. *Ibid.*, doc. 230.

13. *Cartulario de Sant Cugat del Vallès* (ed. José RIUS), 3 vols. (Barcelona, CSIC, 1945-47), doc. 726.

14. *Ibid.*, doc. 952.

15. *Ibid.*, doc. 964.

16. *Ibid.*, doc. 1.009.

17. El «*Llibre Blanc*» de Santas Creus, ed. Federico UDINA MARTORELL (Barcelona, CSIC, 1947), doc. 98. Que Bernat no s'anomeni de Foix sinó de Riu de Foix es deu a l'existència de la baronia de Riudefoix, que radica en un grup de cases situat a la vora del riu Foix, a un quilòmetre al NE de l'actual poblat de Sant Martí Sarroca.

18. *Ibid.*, doc. 141.

19. *Cartulario*, doc. 1.160.

20. Joaquim MIRET Y SANS, *Las casas de templeros y hospitaleros en Catalunya* (Barcelona 1910), pàg. 267.

21. *Cartulari de Poblet* (Barcelona, IEC, 1938), pàg. 159.

22. MIRET, op. cit., pàg. 228. Com es pot veure, no es tracta d'una citació textual sinó d'una referència.

23. *Ibid.*, pàg. 330.

Resumint els canvis experimentats pel topònim Foix, i deixant de banda la forma Fouexo (a), resulta que la forma predominant ha estat la de Fodex (b, c, d, e, f, g, i, l), amb les variants Fodexio/Fodeixo (h) i Fodeix (k), a més de les formes minoritàries Foex (J) i Fodox (m). L'evolució acaba en l'actual Foix (n).

Si prenem la forma bàsica Fodexo, és inevitable de veure-hi una paraula afaïsonada sobre l'arrel llatina *fo-*, que té el significat d'enfondir, excavar, i que en llatí clàssic ha donat paraules com *foedio*, *fodo*, *foedico* i *foedina*, i en vulgar *fodeo*. La terminació *-exus* ha de ser la d'un participi passat. I, en conseqüència, Fodexo significaria "enfondit, excavat". Els participis com aquest, en *-xus*, corresponien en el llatí clàssic a verbs que contenien el grup *-ct-*,²⁴ però si pretenem que això es compleixi també amb *fodexus* caldrà que aquest participi procedeixi d'un verb *fodecto*, força inversemblant. Ara bé, en el llatí clàssic existien els verbs anomenats incoatius que es formaven amb la inclusió del grup *-sc-* dintre d'un altre verb,²⁵ i aquests verbs, que inicialment van ser pocs, van augmentar notablement en el llatí vulgar i van incloure també verbs transitius, alhora que perdien el seu caràcter incoatiu.²⁶ En l'època clàssica aquests verbs no tenien participi passat, però el llatí vulgar, que necessitava els participis per a la formació dels temps compostos i de les passives, va haver de crear nous participis.²⁷ D'acord amb això, el verb *fodeo* degué generar un verb paral·lel, *fodesco*, i aquest degué utilitzar un participi *fodescius*, simplificat ràpidament en *fodescus*,²⁸ és a dir, *fodexus*.²⁹ Aquesta és la forma que ens donen la majoria dels documents: *fodexo* i *fodex*.

Pensant, com sembla més adient, que Fodexo vol dir "enfondit, excavat, enfonsat", és normal d'intentar comprovar si realment al riu Foix li correspon tal apel·lació, encara que això no té un interès excessiu perquè les raons que mouen el poble a donar a un lloc un nom determinat són capricioses, i, a voltes, un lloc que mereixeria amb molta més raó que no pas un altre una adjectivació, no la té, i en canvi aquest altre, sí. De tota manera, cal reconèixer que qualificar el Foix d'enfonsat és ben adequat: el riu en el seu primer tram, molt a prop precisament del lloc on hi ha el castell, fa un recorregut d'un quilòmetre aproximadament entre parets abruptes i atalussades. És el tros conegut com les gorges del Foix en què el riu corre realment enfonsat, i a partir d'aquí el nom pogué propagar-se curs avall, fins al mar.³⁰

L'evolució que seguí la forma primitiva fins a l'actual és un camí no desproveït de dificultats que intentaré resoldre de la millor manera possible. En el participi llatí Fodexu hi hagué, en primer lloc, una confusió de la *-u* final amb *-o*,³¹ seguida posteriorment de la seva caiguda.³² És a dir, se seguiren els passos Fodexu > Fodexo > Fodex. Aquesta última paraula amb accent a la síl·laba final.

El pas següent degué ser la pèrdua de la *-d-* pretònica, és a dir, el canvi *fodex* > *foex*, insisteixo, amb accent a la *e*. La pèrdua de la *-d-* pretònica és un fenomen ben estudiat i que, segons sembla, va produir-se primer amb el canvi de la *-d-* oclusiva per una *-d-* fricativa, després amb el canvi de la *-d-* fricativa per un so semblant al de la *th* del mot anglès *this*, acabant amb la seva desaparició.³³ Segons Rasico,³⁴ la caiguda de la *-d-* pretònica començà a la segona meitat del segle x i es va anar generalitzant en el transcurs d'un període que es prolongà fins al segle xii. En la documentació que he presentat hi ha un exemple de la pèrdua de la *-d-* a Foex, l'any 1185 (text j). Que encara continuï en textos posteriors ha d'atribuir-se a la resistència dels documents notariais a acceptar canvis, especialment pel que fa als noms propis de lloc.

He recordat diverses vegades que a la paraula original la *e* era la vocal tònica, i en canvi a Foix la tònica és la *o*. Com que és ben coneguda l'estabilitat de l'accent en tots els processos d'evolució de les paraules, hom es pregunta per quina raó s'ha produït el canvi de lloc en l'accentuació del mot, i certament aquest és el problema més difícil de resoldre dels que comporta l'etimologia de Foix. Hi ha dues solucions possibles. La primera consisteix a acceptar aquest canvi com a normal. Duarte i Alsina diuen: «Quan hi ha dues vocals en hiatus, la segona de les quals és accentuada i no posterior, l'accent es desplaça a la primera i la segona esdevé semivocal».³⁵ Si, doncs, apliquem això al nostre cas, s'hauria produït la transformació Foex > Fôex > Fôix. La solució seria perfecta si no hi hagués dos inconvenients. El primer és que entre els exemples citats per a il·lustrar aquest procés no n'hi ha cap que pugui comparar-se exactament al que s'ha produït en passar de Foex a Fôix. Efectivament, hi ha casos en què el canvi d'accent s'ha esdevingut: després de la pèrdua d'una *-d-* (credébat > crébat, benedictu > benéit, radice > raíz (= arrel antigament)), altres casos en què la vocal que perd l'accent és una *e* (jacébat > jécia, facénda > féina, dicémus > déim) i altres en què la vocal

àtona que passa a tònica és una *o* (coquina > cúina, bovina > búina, vociferu > búit), però no n'hi ha cap en què es compleixin les tres condicions alhora i que, per tant, sigui igual al de Foix.³⁶ Això fa témer que potser aquesta regla no sigui aplicable al seu grup fonètic. El segon inconvenient és que en tots aquells casos en què d'acord amb la regla esmentada una *o* àtona ha esdevingut tònica, la trobem convertida en *u* (buina, buit, cuina). L'explicació probable d'aquest fet és que aquest canvi d'accent es produí en època tardana, posterior al pas de la *o* a *u* en síl·laba àtona,³⁷ que generalment es localitza en el segle xiv. Per tant, cal col·locar-lo en els segles xv i xvi. Però la forma Foix està documentada almenys des del començament del segle xiii (text n).

Hi ha, però, una altra solució possible que explicaria el canvi

24. Així conecto > conexus, flecto > flexus, plecto (i els seus compostos, com *complecto*, *perplecto*) > plexus.

25. Per exemple *dormisco* "adormir-se", *floresco* "començar a florir", *graveco* "fer-se pesat", *senesco* "envellir", *tepesco* "començar a escalfar-se".

26. Veikko VÄÄNÄNEN, *Introducción al latín vulgar* (Madrid, Gredos, 1968), pàg. 218.

27. C. H. GRANDGENT, *Introducción al latín vulgar* (Madrid, CSIC, 1970), pàg. 265.

28. Crec que cal suposar aquesta forma de participi i no la més senzilla de *fodescus*. Primer perquè la terminació de participi que entre les diverses possibles podem aplicar a aquest verb és la terminació en *-us*, no en *-us*. Segon, perquè si suposem un primitiu *fodescus* l'evolució que hauria estat necessària fins arribar a la final *-ix* de Foix hauria estat *ac > ks > is > ix*, i aquesta evolució no es produeix davant de *u* (Antonio BADIA MARGIT, *Gramàtica històrica catalana* (Barcelona, Noguer, 1951), § 81).

29. Es podria pensar també per a aquest participi la forma *fodescius*, amb *i* breu i, per tant, paraula esdrúixola. Però a part que aquests participis en *-itus* eren raríssims en llatí vulgar (cf. GRANDGENT, *op. cit.*, pàg. 266 ss.), el grup *-it-* no hauria desaparegut, sinó que s'hauria conservat la *-t-* després de la caiguda de la *-i-* (cf. BADIA, *op. cit.*, § 86 i 93), de manera que l'evolució hauria estat *fodescius* > *fodectus* > *fodestus*, no *fodexus*.

30. Tal com diu Joan COROMINES, *Tòpica hispànica*, I (Madrid, Gredos, 1972), pàg. 128, els noms fluvials es propaguen curs avall.

31. Les vocals finals en l'Edat Mitjana es pronunciaven de manera molt fosca i es confonien molt fàcilment. Cf. GRANDGENT, *op. cit.*, pàg. 162 s.; VÄÄNÄNEN, *op. cit.*, pàg. 72; i BADIA, *op. cit.*, § 64.11.2.

32. Vegeu Philip D. RASICO, *Estudis sobre la fonologia del català preliterari* (Barcelona, Curial/Montserrat, 1982), pàg. 107. Les excepcions són poques i corresponen a casos molt concrets (RASICO, *op. cit.*, pàg. 108; C. DUARTE i A. ALSINA, *Gramàtica històrica catalana* (Barcelona, Curial, 1984), pàg. 109 ss.; BADIA, *op. cit.*, § 64).

33. Vegeu Joan COROMINES, *Lleures i converses d'un fildleg* (Barcelona, Club Editor, 1971), pàgs. 253 i 298; RASICO, *op. cit.*, pàg. 157; BADIA, *op. cit.*, § 70.11; DUARTE, *op. cit.*, pàg. 198.

34. RASICO, *op. cit.*, pàg. 164.

35. DUARTE, *op. cit.*, pàg. 130 s.

36. El cas de *róina*, que podria semblar que no està d'acord amb aquesta afirmació, no és vàlid perquè no hi ha hagut elisió de consonant, i, per tant, no és exactament comparable.

37. DUARTE, *op. cit.*, pàg. 130 s.

Gorges del riu Foix (Foto J. Virella)

d'accent. És ben coneguda la capacitat d'assimilació que posseeix una o/u sobre una e pròxima. Hi ha molts casos en què això es veu clarament: l'assimilació d'una e pretònica per una o/u precedents (congeminar > conjuinar, esmortir > esmortuir),³⁸ l'assimilació d'una e pretònica per una o/u tònica (redó > rodó, teixó > toixó, berruga > borruja),³⁹ l'assimilació d'una e posttònica per una o/u tònica (pulvera > pólvora, taurum > tore > toro, colze > colzo),⁴⁰ l'assimilació d'una e pretònica per una u semiconsonant veïna (guardar > gurdar, gordar, inguinable > engonall),⁴¹ l'assimilació d'una e posttònica per una u semivocal veïna (nitidu > nédeu > nedo, Àreu > Aro).⁴² I no únicament queden assimilades les e àtones, sinó també, encara que sigui un fenomen menys corrent, les e tòniques: assimilació d'una e tònica per una o/u pretònica (consells > consolls),⁴³ assimilació d'una e tònica per una o/u posttònica (Gavarreto > (Gavarreo) > Gavarrós)⁴⁴ i assimilació d'una e tònica per una u semivocal veïna (veure > voure, creu > crou, conreu > conrou).⁴⁵ És, doncs, un fenomen d'abast molt ampli, i és raonable pensar que també s'ha hagut de produir a Foix: Foéx > Foóx > Fox. És a dir, després del canvi de la e per o, les dues o s'han reduït a una, i sense haver canviat de lloc l'accent ha passat a estar situat sobre la lletra o, com veiem a Foix. ¿És possible de trobar altres casos en què s'hagi produït el mateix canvi i que serveixin de comparació i confirmació? No n'he vist cap a cap autor i aleshores he intentat de trobar-ne algun jo mateix. Una recerca entre els mots comuns en què hi ha una o tònica que podria ser resultat de la contracció del grup -oé- s'ha mostrat infructuosa.⁴⁶ Això semblaria indicar que la llengua no acostuma a reduir el grup -oé- a -ó-, i per comprovar-ho he fet un estudi d'aquelles paraules comunes que avui contenen el grup -oé-, amb intenció de veure si tal grup pertany a l'arrel del mot i s'ha resistit a contraure's en -ó-. El resultat ha estat que les paraules amb -oé- són bàsicament formes derivades, resultat d'afegir terminacions amb -e a radicals amb o-, cas que no té relació amb el de Foix.⁴⁷ Tot fa pensar, doncs, que si no he trobat exemples d'assimilació d'una e tònica per una o pretònica immediata, no és perquè això s'oposi a la praxi de la llengua sinó perquè tals casos deuen ser molt pocs i difícilment detectables.⁴⁸ Per tant, penso que no hi ha inconvenient a incloure l'evolució de Foix dintre del marc general de l'assimilació de la e per una o pròxima i a acceptar que el canvi d'accent es produïx a través del procés Foéx > Foóx > Fox. Llàstima que la forma Fodox (text m) no sigui prou segura, perquè podria ser un testimoni del moment en què Foix era Foóx, pensant, és clar, que la conservació de la -d- era una relíquia erudita atribuïble a l'escrivà de torn.

Restava indicar la manera com es va formar el so fricatiu palatal final de la paraula Foix. No presenta cap dificultat i degué seguir l'evolució, ben coneguda, ks > is > iś > ś.⁴⁹

Gorges del riu Foix (Foto J. Virella)

Per acabar cal dir quelcom sobre la presència inusual en el primer text conservat (text a) de la forma Fouexo, amb -u-, contrària a tota la resta de la documentació que en tal lloc posa una -d-. Encara que seria molt convenient, sembla que no es pot pensar en un canvi de la -d- en -w- com a pas previ a la seva caiguda.⁵⁰ Quina solució, doncs, es pot donar? La més senzilla consisteix a pensar en algun error de l'escrivà o del copista. De fet, no conservem l'original del document sinó una còpia del segle XIII. L'error és possible però no tenim cap constància que hagi ocorregut. Una altra explicació possible es basaria en la personalitat de l'autor del document, el jutge Ervigi Marc. No correspon fer aquí la seva biografia, només interessa saber que és un escriptor erudit, una mica pedant, amb tendència a fer servir paraules poc corrents, tretes dels glossaris llatins.⁵¹ Aquest costum de fer ostentació d'erudició i de purisme llatí el pogué portar a esmenar la forma, vulgar, Fodexo i a introduir un Fouexo format literàriament a partir de *fouea* "rasa, vall", de significat semblant. Difícilment, però, sabrem mai quina solució és la més encertada.

* * *

Resumint. L'etimologia i l'evolució del topònim deu haver estat aquesta:

- 1) La paraula primitiva degué ser un participi del llatí vulgar, *fodexu*, que tenia el significat d'enfonsat, excavat en el terreny.
- 2) *Fodexu* passà a *Fodexo* i posteriorment a *Fodex*, forma àmpliament documentada.
- 3) Després es produïx la pèrdua de la -d-, que donà com a resultat la forma Foex que tenia com a vocal tònica la e. En tenim un testimoni en el segle XII.
- 4) El pas següent degué ser l'assimilació de la e per la o precedent seguida de la contracció de les dues o. El resultat fou la forma Fox.
- 5) Finalment, en algun moment del procés descrit fins aquí es produïx la palatalització del grup -ks, que donà el so grafat actualment -ix. Això completà el pas de *Fodexu* a Foix.

IGNASI M. MUNTANER

Doctor en Història per
l'Universitat de Barcelona

Autoritzat per l'autor de l'article i editat per
Publicacions de l'Abadia de Montserrat

38. Cf. COROMINES, *Estudis de toponímia*, vol. I, pàg. 50, i *Lleures*, pàg. 200.

39. És el cas de què es pot donar una major quantitat d'exemples. Vegeu COROMINES, *Lleures*, pàgs. 199 i 296; DUARTE, *op. cit.*, pàgs. 124 i 128, i BADIA, *op. cit.*, § 55.IV i 104.II. Atenció al cas de redó segons *Lleures*, l. c.

40. Cf. COROMINES, *Lleures*, pàg. 198 s.; DUARTE, *op. cit.*, pàg. 120, i BADIA, *op. cit.*, § 104.II.

41. BADIA, *op. cit.*, § 54.III; DUARTE, *op. cit.*, pàg. 124.

42. COROMINES, *Lleures*, pàg. 201.

43. Citat per BADIA, *op. cit.*, § 49.I.C. nota.

44. BADIA, *op. cit.*, § 49.I.C.

45. BADIA, *op. cit.*, § 49.I.C., 52.VI, 53.V.

46. He fet una llista de totes les paraules amb o tònica, tretes de F. FERRER PASTOR, *Diccionari de la rima*, 2 vols. (València, Ferrar, 1980-81), prescindint de les que eren cultismes i d'aquelles en què era evident ja a primera vista que la -o- no venia pas d'un grup -oé-. Entre 81 paraules mirades, cap no venia de l'assimilació i contracció d'aquestes dues vocals.

47. En aquest cas, la llista, feta també d'acord amb el *Diccionari de la rima* comentat, ha estat completa, prescindint només dels derivats clars. De trenta paraules, 23 eren cultismes o neologismes. De les 7 restants, 5 (coent, concloent, roent, proper, bo(u)et) corresponien a paraules secundàries, i les 2 restants (barroer, joell) són mots d'etimologia obscura i controvertida (vegeu el diccionari etimològic català de Coromines, s.v. *barroer* i *joell*) que no permeten treure'n conclusions.

48. En la meua recerca, ben poc productiva, he trobat dos topònims que m'ha semblat que podrien assimilar-se al de Foix. El primer és el de Cabó, lloc prop d'Organyà, per al qual la documentació dona l'evolució *Kapudeizo* (s. IX) > *Cabodez* (s. XI) > *Cabozet* > *Cabó* (segons *Diccionari Català-Valencià-Balear*, s.v. *Cabó*; vegeu COROMINES, *Estudis de toponímia*, pàgina 33). Aquesta evolució seria exactament la que he suposat en el cas Foix: *odé* > *oé* > *ó*. Un altre topònim semblant —que cal mirar, però, amb reserves, perquè caldria tenir coneixement documental de l'evolució de la paraula— és el del poble de Sant Boi: les diferents etapes evolutives podrien haver estat *Baudiliu* > *Baudeli* > *Bodeli* > *Boeli* > *Boeil* (per metatesi) > *Boil* (nom d'un llinatge català que ha tingut membres il·lustres) > *Boi*.

49. BADIA, *op. cit.*, § 81, 84.II, 101.III; DUARTE, *op. cit.*, pàg. 138, 140, 150, 183.

50. Sembla que la conversió de d en w esdevé en posició final i pre-consonàntica únicament. Vegeu DUARTE, *op. cit.*, pàgs. 197 i 199; COROMINES, *Lleures*, pàg. 253, i BADIA, § 70.II.

51. Es pot veure exemples significatius d'aquesta afeció d'Ervigi Marc a Joan BASTARDAS, *Nota sobre la influència dels glossaris en el llatí medieval català (segles X-XI)*, dintre de l'obra col·lectiva «In memoriam Carles Riba (1959-1969)» (Barcelona, Ariel, 1973), pàg. 70 s.

Mampares de bany i dutxa

VIDRES VILANOVA

roure

2S Cesana spa

(d)uehban®

VENTIKLAR®

MABELUX

**ORIGINAL
DUSCHOLUX®**

EXPOSICIÓ
PARE GARI, 26
TEL. 893 87 07

MAS DE 8000 TITULOS EN VHS

Francesc Macià, n.º 79, esquín. Doctor Fleming. Vilanova i la Geltrú

T.V.

ORDENADORES

VIDEOS

MONITORES

vian V

esports

Providencia, 29 ☎ 8939770

VILANOVA I LA GELTRÚ

LA QUALITAT

SUPERMERCATS * SEGUR DE CALAFELL

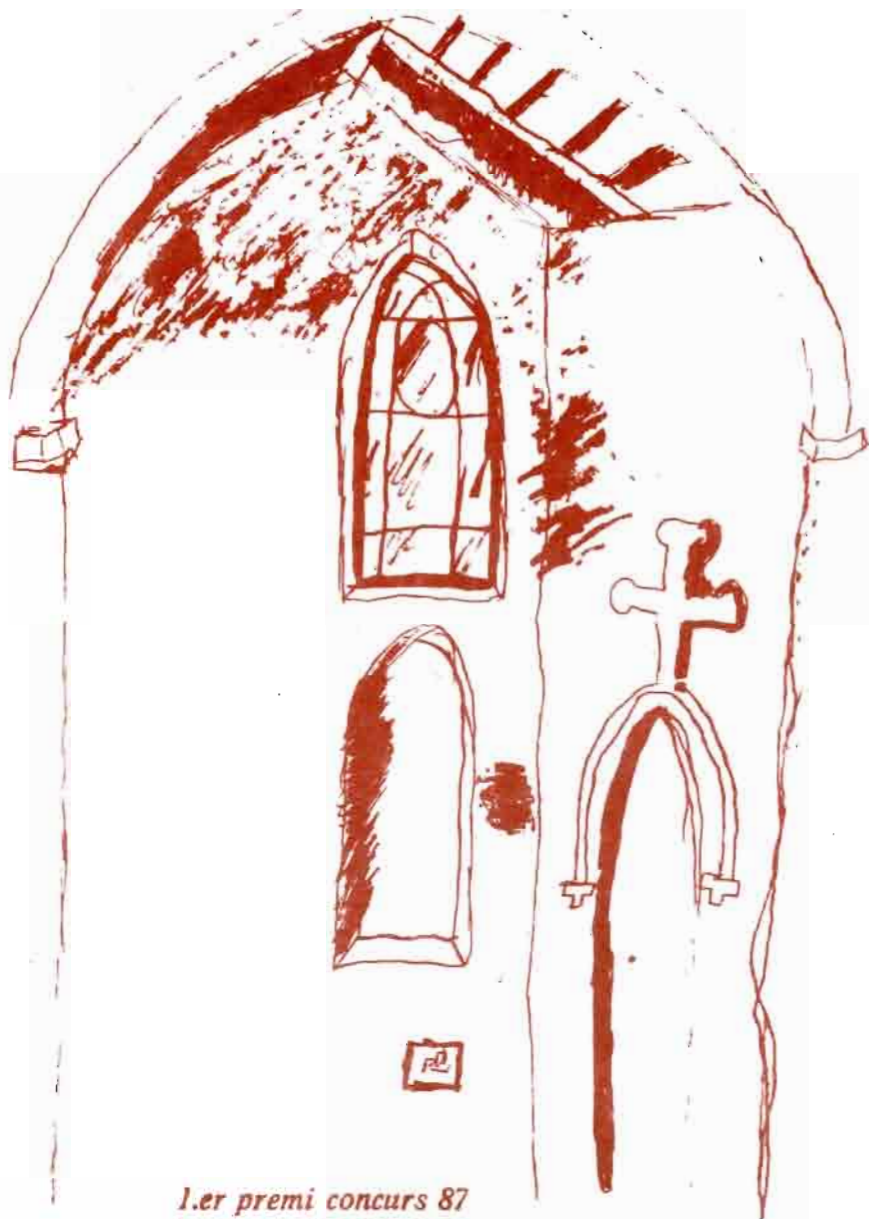
Aplec de Tardor

A. E. TALAIA

VILANOVA I LA GELTRU

Organització:

*1.er premi concurs 87
NEUS DOMINGO 12*

Ermita de Lurdes

9 D'OCTUBRE DE 1988

Salutació

Ja som a la tardor, la ciutat ha començat a agafar un nou aspecte, pels carrers els vilanovins ens retrobem després del llarg parèntesi estiuenc, la placidesa del mes d'octubre permet realitzar diverses activitats cara la muntanya i molts ciutadans, amics de l'A. E. Talaia, esperem amb il·lusió poder gaudir d'un dia d'esbarjo al voltant de l'Aplec de Lurdes.

Avui 9 d'octubre l'esplanada de Lurdes s'omplirà de gom a gom; els més agosarats arribaran cansats i feliços després d'haver participat en el Cross, altres prepararan les foganyes per coure els arrossos familiars, la mainada descobrirà els amagatalls secrets de les rodalies. Tothom qui més qui menys encetarà una conversa amb el veí o el company que fa temps que no es veu. Tot això, Amics! encara que sembli esporàdic és el que dóna carisma de poble a una comunitat, els encontres de germanor que ens fan adonar que formem part d'una gran col·lectivitat viva, alegre i dinàmica,

Companys gaudim tots junts d'aquest nou Aplec de Lurdes.

ÀNGELS

Agraïment

A TOTS AQUELLS QUE HAN COL·LABORAT AMB NO-SALTRES I HAN FET POSSIBLE L'APLEC:

Regiduria de Cultura de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú.

Caixa d'Estalvis del Penedès.

Sra. Montserrat Llarisó, vidua d'Estalella, propietària del terreny.

Delegació de la Creu Roja de Vilanova i la Geltrú.

Tintoreria Albà.

Cobega S.A.

Gráficas Vilaseca.

Galeria Prisma.

Secció d'atletisme de Patronat d'Esports.

Als anunciants d'aquest butlletí.

Colla Sardanista Retorn de la A.V. de la Geltrú.

Notes d'interès

-No serà permesa l'entrada de cap mena de vehicle dins l'Aplec. Serà habilitat un aparcament degudament senyalitzat.

-Hi haurà servei de refrescos.

-Aigua potable a 50 metres de l'Ermita.

-El servei sanitari de l'Aplec estarà a càrrec de la Creu Roja.

-El servei d'informació serà a càrrec dels membres de l'organització.

-Cal respectar el lloc on es troba L'APLEC, NO TREN-CANT ARBRES O PLANTES, NI LLANÇAR LLAUNES, PAPERS O QUALSEVOL ALTRE OBJECTE.

!PROHIBIT FER FOC. La organització de l'Aplec senyalitzarà el lloc.

-Col·laboreu en tots els actes de L'APLEC.

Programa d'Actes de l'Aplec

Dia 9 d'octubre

A les 8 del matí: Isada bandera de l'aplec.

A les 9 h. Santa Missa a l'Ermita.

A les 9 h. Cross Talaia, Vilanova - Cim Talaia - Lurdes.

A les 10 h. Gimkama.

A les 10,30 h. Concurs de dibuix ràpid (infantil i juvenil) i figures de fang.

A les 11,15 h. Repartiment de premis del Cross.

A les 12 h. Ballada de Sardanes amb la Cobla NEÀPOLIS.

A les 13 h. Actuació: Minyons de Terrassa i Bordegassos de Vilanova.

A les 13 h. Repartiment de premis del Concurs de Dibuix i Gimkama.

A les 16 h. Xocolatada.

A les 17 h. Ball vuitcentista.

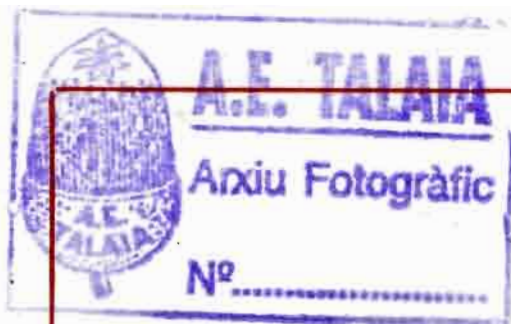
A les 18,30 h. Cant dels adeus.

A les 18,45 h. Clausura de l'Aplec.

CONCURS DE DIBUIX RAPID INFANTIL I JUVENIL

B A S E S

1. PARTICIPANTS: Tots els nens, nenes i joves, compresos entre 6 i 18 anys. Seran formats 3 grups: de 6 a 10 anys; d'11 a 14 i de 15 a 18.
2. INSCRIPCIONS: A la secretaria de l'Aplec, situada al local anexe a l'ermita.
Els participants seran portadors de llapis i goma. El paper timbrat i altres estris necessaris, seran facilitats per l'organització.
3. TEMES: Versaran sobre l'Ermita, la natura circumdant o qualsevol aspecte de l'Aplec.
4. PLAÇ: L'entrega de paper i estris serà efectuada puntualment a les 10'30 del matí. A les 11'30 també puntualment, els participants lliuraran els treballs a la secretaria.
5. JURAT: Serà format per membres de solvència artística, els quals deliberaran immediatament després de la recepció dels dibuixos.
6. PREMIS: N'hi haurà per als tres primers classificats de cada grup.
7. EXPOSICIÓ: Després de la deliberació del jurat els treballs seran exposats al públic.
8. Qualsevol circumstància que no pugui ésser prevista en aquestes Bases, serà resolta per l'organització.

Suministros Alema, s.a.

CALLE UNION, 94
TELEFONOS 893 40 26 · 893 34 98
VILANOVA I LA GELTRU

**la lionesa
pastisseria**

Santa Eulàlia, 6 - Tel. 893 02 99
VILANOVA I LA GELTRU